

OBSAH

H. Schwendener:	Aplikace kanonických předpisů v oblasti rakouského práva	185
S. Přibyl:	Základy právní úpravy zvěstování v církvi	207
POZNÁMKY A DISKUSE		
R. Minnerath:	Církevní autonomie a náboženská svoboda	217
DOKUMENTY		
Dohoda o vězeňské duchovní službě	235	
Stanovy farních rad Ostravsko-Opavské diecéze	241	
Dohoda mezi Svatým stolcem a Chorvatskou republikou o hospodářských záležitostech	244	
ANOTACE A RECENZE		
Grocholewski, Z.:	Morál'na istota ako kľúč na čítanie noriem procesného práva (Š. Hůlka)	249
Příručky knihovny Společnosti pro církevní právo (J. Georgiev)	251	
INFORMACE		
<i>Ze zahraničních časopisů</i>	254	
<i>Dnes Vám představujeme:</i>		
Časopis Amen (V. Soudský)	256	
KRONIKA		
Zprávy ze Společnosti pro církevní právo (Š. Hůlka)	258	

CONTENTS

H. Schwendener: The Application of Canon Law in the Sphere of Austrian Law	185
S. Přibyl: The Grounds of the Regulation of Annunciation in the Church	207
NOTES AND DISCUSSION	
R. Minnerath: The Church Autonomy in Europe	217
DOCUMENTS	
The Agreement on Spiritual Care in Penal Institutions	235
The Statutes of Parish Councils of the Ostravsko-Opavská Diocese	241
The Agreement between the Holy See and the Republic of Croatia on Economic Issues	244
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
Grocholewski, Z.: The Moral Certitudo as the Key for the Reading of Procedural Law Regulation (Š. Hůlka)	249
The Accessions to the Library of the Church Law Society (J. Georgiev)	251
INFORMATION	
<i>From Foreign Periodicals</i>	254
<i>We present you:</i>	
The Amen. A Periodical (V. Soudský)	256
CRONICLE	
Short Messages (Š. Hůlka)	258

INHALT

H. Schwendenein: Die Anwendung kanonischer Vorschriften im staatlichen österreichischen Rechtsbereich	185
S. Přibyl: Grundlagen der rechtlichen Regelung der Verkündigung in der Kirche	207
NOTIZEN UND DISKUSSION	
R. Minnerath: Die Autonomie der Kirchen in Europa	217
DOKUMENTE	
Die Vereinbarung über die Gefangenenseelsorge	235
Die Satzungen der Pfarrräte in der Diözese Ostrau-Troppau	241
Die Vereinbarung zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Chroatien über die ökonomischen Angelegenheiten	244
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Grocholewski Z.: Moralische Gewissheit als Grundlage für Begreifen kanonischen Kirchenrechts (Š. Hůlka)	249
Neue Bücher in der Bibliothek der Gesellschaft für Kirchenrecht (J. Georgiev)	251
INFORMATIONEN	
<i>Aus den ausländischen Zeitschriften</i>	254
<i>Heute stellen wir Ihnen vor:</i>	
Zeitschrift Amen (V. Soudský)	256
CHRONIK	
Kurze Nachrichten (Š. Hůlka)	258

INDICE

H. Schwendener: L'applicazione delle prescrizioni canoniche nel campo del diritto austriaco	185
S. Přibyl: I fondamenti del regolamento giuridico dell'annuncio nella Chiesa	207
APPUNTI E DISCUSSIONE	
R. Minnerath: L'autonomia della Chiesa in Europa	217
DOCUMENTI	
Accordo sul servizio pastorale carcerario	235
Gli Statuti dei consigli parrocchiali della diocesi di Ostrava-Opava	241
Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Croazia circa questioni economiche	244
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Grocholewski Z.: La sicurezza morale – chiave di lettura delle norme canoniche (Š. Hůlka)	249
Accessioni nella biblioteca della Societá di Diritto Canonico (J. Georgiev) .	251
INFORMAZIONI	
<i>Dalle riviste estere</i>	254
<i>Oggi vi presentiamo:</i>	
La rivista Amen (V. Soudský)	256
CRONACA	
Breve cronaca (Š. Hůlka)	258

Aplikace kanonických předpisů v oblasti rakouského práva

Prof. Dr. Hugo Schwendenwein

Stať vyšla jako zvláštní výtisk – in memoriam Winfrieda Schulze v rámci řady „Schriften aus Kanonistik und Staatskirchenrecht“, jejímiž vydavateli jsou Cesare Mirabelli, Giorgio Feliciani, Carl Gerold Fürst a Helmut Pree.

Kanonické právo mělo od středověku povahu modelového vzoru pro světské právo. To neznamená, že by se tvorba světského práva orientovala výlučně na kanonické právo, ale stalo se, jak říká Max Weber, vůdcem na cestě profánního práva k racionalitě¹. Vysoké postavení, které si kanonické právo získalo v novověkých obdobích recepce, je třeba vidět v souvislosti s markantním vlivem na velké kodifikace².

Přes hluboké změny v myšlení v oblasti státního práva, přes fenomén sekularizace společnosti, přetrvávají v evropských právních řádech neustále mnohé normy, mající kořeny v kanonickém právu³.

Ponechejme nyní stranou otázku, jestli a do jaké míry vyrůstalo státní právo z kanonických kořenů, a věnujme se otázce, jakým způsobem aplikují státní orgány kanonické právo. Aby mohl být podán přehled o tomto tématu, jeví se jako záhadné shrnout příklady možné aplikace do skupin a ty skupiny, které mají největší význam, ilustrovat několika příklady.

¹ Srv. Weber, M., Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriß der verstehenden Soziologie, Bd. 2. Tübingen 1976, 481.

² Např. pokud jde o princip naturální restituce, navazuje německý občanský zákoník z roku 1900 (§ 249) nikoli na původní římské právo, ale na scholastickou nauku o restituci, která se prostřednictvím *Regula Iuris IV.* papeže Bonifáce VIII. dostala do obecného práva; svr. Wolter, U., Das Prinzip der Naturalrestitution in § 249 BGB. Herkunft, historische Entwicklung und Bedeutung (Schriften zur Rechtsgeschichte, Bd. 36) Berlin 1985.

³ Tento vliv není v dnešních dnech tak intenzivní jako dříve. Nehledě na to, že promulgaci nového CIC 1983 se církevní právo dostalo více do zorného pole veřejnosti, je dnes síla církevněprávních norem o mnoho slabší, než tomu bylo v minulých stoletích; svr. Schwedenwein, H., Der neue Codex Iuris Canonici im Lichte der gesellschaftlichen Entwicklung: Für Kirche und Heimat. FS Franz Loidl zum 80. Geburtstag. Hrsg. von seinen Freunden und Schülern. Wien - München 1985, 367. Učiníme-li srovnání s ostatními zeměmi (svr. např. Ojnik, S., La position juridique de l'Église en république slovène. Rom 1967), tak si o to více všimneme působení výše zmíněné právní tradice v Rakousku.

1. Vyskytuje se oblasti, v kterých se můžeme setkat s právními předpisy týkajícími se katolíků, které státní zákonodárce vypracoval po vzoru kanonického práva.

2. Rakouské právo obsahuje normy, které jsou zároveň státním a zároveň církevním právem⁴ (konkordátní právo)⁵.

3. V rámci aplikace zahraničního práva na základě mezinárodního práva soukromého může docházet k aplikaci kanonického práva.

4. Existuje autonomní oblast svobodného uspořádání církve, která je ze strany státu respektována i tehdy, když souvisí se státem regulovanými oblastmi.

1. Kanonické normy, které se dostaly do rakouského občanského práva

Nejprve se věnujme předpisům, které státní zákonodárce formuloval vědomě v souladu s kanonickým právem tak, aby bylo postavení katolíků upraveno způsobem odpovídajícím církevnímu právu.

1.1 Manželské právo ABGB

V mnoha arabských státech se řídí normy rodinného a manželského práva podle náboženské společnosti, které dotyčný náleží. Přitom tomu není vždy tak, že by státní právo zcela jednoduše odkazovalo na ustanovení církví a náboženských společností. V mnoha zemích byly pro jednotlivé náboženské společnosti vydány různé státní právní předpisy, které se řídí podle interního práva té které společnosti nebo církve.

V Rakousku byly ve všeobecném občanském zákoníku (1811) ve své době formulovány pro katolíky normy manželského práva po vzoru kanonického práva⁶. Vedoucí činitelé státní správy (místodržící, zemští presidenti) byli nadáni pravomocí udělovat pro jednotlivé korunní země dispens. Ti tak za časů monarchie činili jen tehdy, pokud i církev udělovala dispens. Tj. v jednotlivých případech bylo právní postavení podle státního práva přibližováno právnímu postavení podle církevního práva.

Po konci monarchie porušil tuto tradici nejprve zemský hejtman Dolního Rakouska a po něm i další zemští hejtmani, kteří udělovali dispens od překážky

⁴ Srv. Schwendenwein, H., *Österreichisches Staatskirchenrecht*. (MKCIC, Beiheft 6) Essen 1992, 523.

⁵ Ohledně smluv Svatého stolce viz Köck, H.F., *Die völkerrechtliche Stellung des Heiligen Stuhls*. Berlin 1975, 311– 404.

⁶ Srv. Haring, J., *Kommentar zum neuen österreichischen Konkordat. Text des Vertrages mit Erklärungen*. Innsbruck–Wien–München 1934, 39.

manželského svazku, který by církev nikdy neudělila. Tak se stávalo, že po udělení dispensu od překážky manželského svazku byla uzavírána nová manželství, která nebyla církevně platná.

Soudy neuznávaly takováto „Sever“ – manželství, byly-li s nimi konfrontovány (např. při manželsko-majetkových sporech). Řídily se tedy kanonickým chápáním právní úpravy udělování dispensu ze strany vedoucích zemských představitelů. Takto vyřešený zmatek ohledně manželství přispěl ke snaze řešit otázky manželství v součinnosti s církví a dospělo se k tomu, že spolkový kancelář Schober, počítaný do nacionálně-liberálního tábora, navázal koncem 20. let styk se Svatým stolcem ohledně jednání na přípravě konkordátu⁷. Konkordát z 6. června 1933, který vstoupil v platnost 1. května 1934, tuto otázku v církevním smyslu vyřešil, ale jen o několik let později po obsazení Rakouska Německem byl zaveden obligatorní civilní sňatek, který platí ve státním právu dodnes. Zatímco ostatní konkordátní normy jsou ze strany státu – i před soudy – aplikovány, jsou ustanovení konkordátu upravující manželství ve stáním rakouském právu považována za zrušená zákonem z roku 1938.

1.2 Dědická nezpůsobilost profesů

Další normou ABGB, která se řídila kanonickým právem, je norma o dědické nezpůsobilosti řeholníků se slavnými sliby⁸. V zákonodárstvích různých států hrála v minulosti *mort civil*⁹ profesů svou roli. V Rakousku se až do dnešních dnů zachovala norma tohoto druhu. § 358 všeobecného občanského zákoníku prohlašuje, že ten, kdo se „vymyká právu něco nabývat“, pozbývá dědického práva. Tato norma se aplikuje na členy řádů se slavnými sliby na základě článku 8 uvozovacího patentu k ABGB¹⁰, podle kterého zůstávají v platnosti nařízení omezující soukromá práva¹¹.

Zákonodárství různých států, jež se označuje termínem *mort civile*, sice bere v potaz kanonické postavení profesů se slavnými sliby a prohlašuje je za nezpůsobilé dědit, ale nikoliv ve formě, že by jejich dědický díl přecházel na klášter, nýbrž tak, že při dědění ze zákona není na ně brán ohled vůbec a díl, který by jim

⁷ K tomu viz Kremsmair, J., Der Weg zum österreichischen Konkordat von 1933/34. (Dissertationen der Universität Salzburg, Bd. 12) Wien 1980, 116.

⁸ Srv. Gampl, I., Österreichisches Staatskirchenrecht. Wien–New York 1971, 240.

⁹ Srv. Naz, R., Mort civil: DDC VI, 954-957.

¹⁰ Srv. JGS Nr. 946.

¹¹ K této státním nařízením, která navazují na kanonickou úpravu majetkové nezpůsobilosti členů řádů, patří dvorské dekrety z 28. 11. 1772, z 21. 5. 1774 a z 24. 5. 1775; srv. Jaksch, P.K., Gesetzeslexikon im Geistlichen, Religions- und Toleranzfache, wie auch in Güter-, Stiftungs- und Zensursachen, Bd. 2. Prag 1928, 202; JGS Nr. 30/1781 a 887/1809.

jinak připadal, případne ostatním dědicům. Tímto způsobem se mělo zabránit tomu, aby se majetek šlechty a velkoburžoazních rodin ztenčoval v každé generaci o část přecházející na nějaký klášter. Tento důvod, podíváme-li se na dnešní počet vstupů do klášterů, již není aktuální, přesto je citovaná norma v Rakousku stále platná.

Rakouská konference vyšších řeholních představených usilovala o to, aby tato zastaralá norma byla z všeobecného občanského zákoníku odstraněna. Je-likož se jí to nepodařilo, vymohla si časově omezený, doposud několikrát prodloužený reskript Kongregace pro náboženství, podle kterého v Rakousku profesové se slavnými sliby jsou ohledně majetkovápních účinků postaveni na roveň profesům s věčnými prostými sliby. Na profese s prostými sliby se nevztahují žádná dědická omezení rakouského civilního práva.

2. Aplikace konkordátního práva

Další skupinu norem představuje právo smluvě mezi církví a státem, tedy v první řadě konkordátní právo. Konkordátní právo nespadá jen do sféry mezinárodního práva veřejného, rozumíme jím rovněž partikulární církevní právo pro dotčenou zemi a zároveň, pokud se dotčený stát konkordátem vážně zabývá a transformuje jej do národního práva, státní právo této země¹².

Jak jsou jednotlivá ustanovení mezinárodních smluv zakomponována do právního řádu státu, jak jsou transformována do státních norem, je určováno právním řádem toho kterého státu. V Rakousku má konkordátní právo vnitrostátní postavení jako běžné spolkové zákony a s jako takovými je s nimi zacházeno ze strany rakouských státních orgánů. Jednotlivá ustanovení konkordátu, která při vstupu konkordátu v platnost dne 1. května 1934 byla transformována do rakouského právního řádu jako ústavněprávní, byla zbavena roku 1945 svého ústavněprávního charakteru¹³, nadále však platí jako normy běžného zákonomídství. Transformace do rakouského právního řádu měla za následek, že normy obsažené v konkordátu jsou rakouskými státními orgány aplikovány jako bezprostředně platné právo.

2.1 Odvolání profesora teologie podle konkordátu

Když tedy např. příslušný biskup označí za nezpůsobilého pro výuku teologie profesora katolické teologické fakulty, který vůči státním místům deklaroval své

¹² Srv. Schwendenwein, Österreichisches Staatskirchenrecht (pozn. 4), 519.

¹³ Srv. Klecacky, H. / Weiler, H. Österreichisches Staatskirchenrecht. Wien 1958, 234.

vystoupení z církve, bude tento profesor podle čl. V, § 4 konkordátu¹⁴ ze svého učitelského působení odvolán a podle dodatkového protokolu ke konkordátu též penzionován, pokud pro něj nebude možno nalézt jiné uplatnění ve státních službách.

Příslušné spolkové ministerstvo použilo opakovaně zmínovanou normu konkordátu. Správní soud, na který se obrátil profesor penzionovaný na základě výše zmíněného ustanovení, shledal aplikaci čl. V, § 4, odst. 1 konkordátu jako správnou.

2.2 Státem uznaná právní subjektivita církevních právnických osob

V této souvislosti je třeba zmínit tu normu konkordátu, která stanoví, že právnické osoby podle kanonického práva požívají stejné právní subjektivity v státním rakouském právu. Subjekty práv, které měly při vstupu konkordátu v platnost dne 1. května 1934 církevní právní subjektivitu, se považují pro oblast státního rakouského práva za právnické osoby. Ty, které získaly církevní právní subjektivitu po 1. květnu 1934, mají právní subjektivitu v oblasti státní jen tehdy, jsou-li přihlášeny diecézním biskupem u ministerstva kultu. Není vyžadováno žádné státní povolení. Jestli tedy mají právní subjektivitu v oblasti státní, závisí na tom, zda biskup učiní oznámení státu či nikoliv.

Pokud jde o církevní právnické osoby, vzniklé před 1. květnem 1934, neexistuje žádný jejich seznam. Pokud tedy nějaký takový subjekt práv podá návrh na zahájení řízení k rakouskému soudu, musí doložit, že získal církevní právní subjektivitu podle kanonického práva před vstupem konkordátu v platnost. Na okraj poznamenejme, že CIC/1983 přinesl zmatek do oblasti právní subjektivity církevních právnických osob ve vztahu k státu. Rakouské právo rozlišovalo již dlouho před rokem 1983 mezi právnickými osobami veřejného a soukromého práva. Církevní právnické osoby byly ze strany spolkového ministerstva financí posuzovány zásadně jako veřejnoprávní¹⁵, což se projevovalo, mj. z daňového hlediska, velmi výhodně¹⁶. I v judikatuře lze nalézt doklady o uznání církevních

¹⁴ Tato norma následuje v základních rysech předcházející úpravu; svr. Schwendenwein, H., Jesuitenuniversität und Theologische Fakultät im Spannungsfeld zwischen Kirche und Staat: Freisitzer, K.u.a. (Hrsg.), Tradition und Herausforderung. 400 Jahre Universität Graz. Graz 1985, 150.

¹⁵ Samozřejmě byla a bude přitom vždy respektována svoboda církve v tom směru, že postavení na roveň s veřejnoprávními osobami v oblasti státní nebylo a nebude naprosté: Toto stejné zacházení má hranice tam, kde by představovalo zásah do vnitřních církevních záležitostí. Církev nepodléhá ve „vnitřních záležitostech“ normám rakouského spolkového práva, ani kontrole ze strany rakouských orgánů (soudů pro oblast veřejného práva).

¹⁶ Srv. k tomu Schwendenwein, H., Ius et iustitia. (Freiburger Veröffentlichungen aus dem Gebiet von Kirche und Staat, Bd. 45) Freiburg/Schweiz 1996, 686–702.

právnických osob jako osob veřejného práva. Např. Ústavní soudní dvůr považuje „Chorherrenstift Klosterneuburg“ podle čl. II konkordátu za korporaci veřejného práva¹⁷.

Jelikož ale od 27. listopadu 1983 sama církev rozlišuje mezi *personae iuridicae publicae a privatae*¹⁸, vzniká otázka, jestli rakouská státní správa zůstane u svého zásadního zařazování církevních subjektů práv mezi veřejnoprávní subjekty. Tak není vůbec jisté pojetí, podle kterého jsou církevní právnické osoby jako takové, i když jsou podle kanonického práva soukromoprávní, považovány v oblasti státního rakouského práva vždy za *personae publicae*.

Ze strany sekretariátu Rakouské biskupské konference bylo u ministerstva příslušného pro otázky kultu uloženo vyjádření v tomto smyslu: když v budoucnu bude založena nová církevní právnická osoba soukromého práva, tak bude soukromoprávní charakter zmíněn výslovně v ohlášení státnímu úřadu pro oblast kultu. Pokud při ohlášení nového právního subjektu taková zmínka chybí, jedná se o církevní právnickou osobu veřejného práva.

Nezbývá než očekávat, jak budou rakouské soudy rozhodovat, bude-li mít takováto otázka význam pro soudní řízení. Jestli tedy budou vycházet z kanonických kritérií pro kvalifikaci veřejné právnické, popř. soukromé právnické osoby nebo spíše budou vycházet z jiných kritérií.

3. Odkazy v mezinárodním právu soukromém na kanonické právo

Další skupinu případů aplikace kanonických norem rakouskými orgány představuje mezinárodní právo soukromé, zejm. mezinárodní právo soukromé týkající se manželských otázek, nebo-li právní oblast, ve které dochází na základě mezinárodního práva soukromého k aplikaci zahraničního práva. Tak se např. způsobilost k uzavření manželství u cizinců, kteří chtějí uzavřít manželství uznané rakouským státem, řídí právem jejich vlasti. Kdyby chtěl občan státu Vatikán uzavřít manželství v Rakousku a před církevní formou uzavření manželství by jej chtěl uzavřít i civilně, byla by jeho způsobilost uzavřít manželství posuzována ze strany státu podle práva jeho vlasti – a tím je ve státě Vatikán u katolických manželství kanonické právo. Takovýto případ se vyskytne jen stěží, neboť je jen málo občanů státu Vatikán, kteří by nebyli kněžími, ale může to být praktické u občanů těch států, které v oblasti manželského práva odkazují na kanonické právo. Tak tomu bylo dříve v případě Španělska a dnes je tomu v případě katolických občanů Izraele.

¹⁷ Viz VfGH Slg. 6287/1970, ÖAKR 32 (1981), 520.

¹⁸ Viz c. 116, § 1 CIC. Blíže viz Schwendenwein, H., Das Neue Kirchenrecht. Gesamtdarstellung. Graz–Wien–Köln 1984, 95.

Ještě před nedávnou dobou musel španělský státní příslušník, když chtěl uzavřít v Rakousku civilní sňatek, předložit osvědčení o způsobilosti k uzavření manželství vystavené farářem. Pokud byl žadatel rozveden s ženou patřící do církve, bylo mu uzavření civilního manželství odepřeno, neboť se jeho způsobilost posuzovala podle práva jeho vlasti, tedy podle španělského práva, které se řídilo katolickým církevním právem¹⁹. Dokonce mu byla zapovězena možnost uzavřít civilní sňatek i tehdy, pokud jeho dřívější manželství bylo rozvedeno podle státního rakouského práva. Od té doby se však právní situace změnila jak ve Španělsku, tak částečně i v Rakousku.

Stejně jako v minulosti i v současnosti odkazuje rakouské právo, pokud jde o zjištění způsobilosti k uzavření manželství, na právo příslušné vlasti: Podmínky pro uzavření manželství, jakož i nicotnost a zrušení manželství se posuzují podle osobního statutu každého snoubence²⁰. Na jeho základě se tak i dnes posuzuje způsobilost k uzavření manželství vatikánského státního občana nebo katolického občana Izraele, pokud chce uzavřít manželství v Rakousku, podle katolického církevního práva, protože v těchto případech právo vlasti odkazuje na katolické církevní právo.

Posuzování způsobilosti k uzavření manželství podle práva vlasti je ovšem omezeno v tom směru, že podle zákona o mezinárodním právu soukromém z roku 1978 nemůže být nové uzavření manželství „odepřeno jen proto, že rozhodnutí, kterým se manželství prohlašuje za nicotné, zrušené nebo rozvedené a které je podle rakouského práva účinné, není uznáno právním řádem, odpovídajícím osobnímu statutu jednoho nebo obou snoubenců, resp. manželů“²¹. Jako doplnění dodejme, že právě citovaný zákon zavedl novinky i v tom směru, že se

¹⁹ Srv. Schwedenwein, H., Die eherechtliche Situation spanischer Staatsangehöriger in Österreich: Zeitschrift für Rechtsvergleichung (1974) 93–114.

²⁰ Viz § 17, odst. 1 spolkového zákona o mezinárodním právu soukromém (zákona o MPS) z 15.6. 1978: BGBl. 1978/304.

²¹ Ve vysvětlující poznámce k vládní předloze zákona o MPS je zmiňován následující příklad: „Španěl sezdaný s Rakušankou je na základě žaloby manželky rozveden před rakouským soudem“. Přitom z španělského pohledu „není rakouské rozvedení uznáno a podle osobního statutu španělských snoubenců je zde překážka uzavřeného manželství“. Dva názory zde stojí proti sobě. Na jednu stranu se vyznačuje konstitutivní rozsudek všeestrannou právní účinností, která nemůže být zpochybňena ani vlastním, ani cizím právním řádem; „Španělovi rozvedenému ve vnitrozemí (tj. Rakousku) musí být dovoleno uzavřít nové manželství“. Stoupenci opačného názoru zdůrazňují, že rakouská norma, pokud jde o podmínky pro uzavření manželství, jen odkazuje na španělské právo, a proto je třeba aplikovat na způsobilost k uzavření manželství španělské právo, které rakouské rozhodnutí neuznává. Rakouský zákonodárce upravil tuto otázkou výslově ve výše uvedeném smyslu v zákoně o mezinárodním právu soukromém z roku 1978. Tak i nadále přetrvává odkaz na právo vlasti, a tím i v určitých případech na kanonické právo, ale nikoli v plném, nýbrž jen v omezeném rozsahu.

rakouská norma upravující prohlášení za mrtvého nebo důkazní řízení o úmrtí aplikuje i na ty případy, kdy se způsobilost k uzavření manželství posuzuje podle zahraničního práva.

Vyskytuje se tedy případy, ve kterých rakouské orgány na základě mezinárodního práva soukromého musejí aplikovat kanonické právo, ale ve dvou bodech týkajících se fundamentálních požadavků manželské morálky nepřijde kanonicke právo ke slovu. Je povolen nový sňatek po rozvodu a k prohlášení za mrtvého postačují méně přísné požadavky státního práva. Podobným směrem se odebral vývoj v Německu, kde judikatura posledních let přiřazuje právo na uzavření nového manželství po rozvodu k *ordre public*, takže prolamuje omezení způsobilosti k uzavření manželství právem vlasti.

4. Uznání církevní autonomie *in rebus mixtis*

I když stát uznává autonomii církevní úpravy v církevních záležitostech, nesmíme přehlédnout, že se vyskytují církevní záležitosti, které zasahují do oblasti státního práva. Takto smíšené záležitosti jsou např. různé pracovněprávní a sociálněprávní otázky zaměstnanců působících v duchovní službě nebo také zcizení církevního jméní.

4.1 Zaměstnanci v duchovní službě a rakouské pracovní právo

Duchovní služba a pověření k ní je plně v rozhodovací pravomoci církve. Přitom působí církev v té sféře náboženského života, která předchází stát a do níž stát nijak neingeruje. V této oblasti jsou před státními soudy uznávána rozhodnutí učiněná církvemi podle církevního práva. Jinak je tomu ohledně pracovněprávních a sociálněprávních nároků osob působících v církevních službách. Zde dochází k aplikaci státního práva. Podle těchto zásad se také postupovalo, když se jeden evangelický farář soudil se svou církví před rakouskými pracovněprávními soudy kvůli svým pracovněprávním a sociálněprávním nárokům.

4.1.1 Výpověď „pastorační asistentky“

V procesu, který se týkal jedné katolické pastorační asistentky (laické spolu-pracovnice placené církví), byl rakouskými soudy služebnímu poměru pastorační asistentky připsán soukromoprávní charakter. Není popíráno nárok na právní ochranu, ale výpověď daná pastorační asistence církevním zaměstnavatelem je v souladu s právem, pokud „je služební poměr ukončen smluvní cestou bez námitek stran za dodržení zákonných lhůt pro výpověď“²². Nejvyšší soudní

²² OGH z 6.5. 1987, Ob A 29/87, in ÖAKR 37 (1987/88) 374.

dvůr (OGH) se přitom výslovně vyjádřil, že na takovéto rozhodnutí se nevztahuje právo zaměstnanců na spolurozhodování ve smyslu zákoníku práce (ArbVG). Podle rozhodnutí 14 OB A 29/87 je „jedinečnost konfesního provozu nebo podnikání ... v rozporu s aplikací ustanovení ArbVG tehdy, když jsou práva zaměstnanců na spolupůsobení neslučitelná se zvláštními konfesními účely nebo když spolupůsobení zaměstnanců vede církev k neudržitelným nebo neúčelným výsledkům. Neudržitelný výsledek může pro církev spočívat např. v tom, že by právo zaměstnanců na spolurozhodování zabránilo opatřením zaměstnavatele nebo je na nějaký čas oddálilo. Zvláště praktický význam má klauzule o relativním omezení aplikace ArbVG především v personálních záležitostech, které se týkají každého zaměstnavatele, jehož úkolem je bezprostředně uskutečňovat konfesní cíle. ... Zaměstnavatel nesmí být nucen, aby vedl s podnikovou radou rozhovory o tom, jestli je zaměstnanec akceptovatelný ve funkci, která slouží bezprostředně konfesním cílům. Spolupůsobení zaměstnanců přestává již v okamžiku, kdy je takovýto ‚tendenční pracovník‘ osobně dotčen opatřením zaměstnavatele, a nikoliv až tehdy, kdy se opatření z tendenčních důvodů uskuteční. Mezi tendenčními důvody (např. odlišné náboženské zaměření) a neutrálními důvody (např. určité porušení povinností nebo nevhodné vyjádření pošpiňující čest) se vyskytují často souvislosti, takže musí být církví a náboženským společenstvem umožněno, aby samy posoudily vhodnost pro funkci ‚tendenčního‘ pracovníka církevního úřadu“. O otázce, jestli nastane výpověď, tj. jestli tu je důvod k výpovědi, rozhoduje církevní autorita podle kanonického práva, otázka výpovědní lhůty, odstupného apod. je upravena státním právem.

4.1.2 Penzijní příspěvky za léta strávená v kněžské službě

Dva diecézní kněží, kteří byli činni jako učitelé náboženství na gymnáziích, se stali po řadě let, kdy působili jako kaplanové, státními zaměstnanci²³ – gymnaziálními profesory. Jelikož byli v této době již starší, byla jim nabídnuta možnost, aby po doplacení penzijních příspěvků za uplynulou dobu měli z hlediska důchodového práva takové postavení, jako by byli již od mlada gymnaziálními profesory, tj. státními zaměstnanci.

U osob, které přijdou ze soukromého sektoru do státního, je třeba doplatit penzijní příspěvky, které platí státní zaměstnanci, a to prostřednictvím pojišťovny, u které byl zaměstnanec během své pracovní činnosti v soukromém sektoru obligatorně pojištěn. Duchovní a členové řádů, kteří jsou ve službách církve, popř. řádu, nejsou obligatorně pojištěni v systému důchodového pojištění za-

²³ Státní zaměstnanec má – podle dosavadní právní úpravy – pro sebe a své blízké nárok na (starobní) důchod vyplácený veřejnoprávním zaměstnavatelem; svr. Schwedenwein, H., Religion in der Schule - Rechtsgrundlagen. Das österreichische Religionsunterrichtsrecht. Graz-Wien-Köln 1980, 282.

městnanců. Zabezpečení ve stáří čerpají od církve. Faráři a kanonisté atd. dostávají ve stáří důchod od diecéze, členové řádů jsou zabezpečeni v klášteře.

Oba kaplanové doplatili penzijní příspěvky, aby mohli později dostávat důchod v odpovídající výši jako státní zaměstnanci. Chtěli ovšem, aby je diecéze uhradila s odůvodněním, že diecéze, která je povinna ke *congrua sustentatio*, ušetřila na platbách důchodů, jelikož *congrua sustentatio* je beztak zajištěna státní penzí. Diecéze jim sice – dobrovolně – poskytla příspěvek na doplacení penzijních příspěvků, zdráhala se ale proplatit jejich plnou výši. Soud se postavil za názor, že diecézní biskup tím, že vysvětí kněze – směrodatná je zde právní úprava CIC/1917 – přebírá závazek zaručit *congrua sustentatio*, včetně zdravotního a důchodového zabezpečení. S ohledem na tento závazek jsou kněží, kteří nepůsobí jako jmenovaní ve státních službách, osvobozeni od povinného sociálního pojištění a jejich povinnost doplatit penzijní příspěvek podle § 314 (1) ASVG je dána jen tehdy, když se kněží svého církevního úřadu vzdají.

Nárok kněží na *congrua sustentatio* vyplývá z diecézního platového řádu. Ten je předepsán církevněprávně a nelze z něj, ani z ostatních ustanovení partikulárního práva vyčíst nic o doplacení penzijních příspěvků. Na místo diecézního platu nastupuje v případě obou učitelů plat státní. Jinak církevněprávní nárok obou učitelů vůči diecézi na poskytování penze zcela nezanikl a mohl by vyvstat v ne příliš pravděpodobném, ale přesto možném případě zastavení výplat důchodů ze strany státu²⁴. Za tento názor se postavil Zemský soud pro věci civilní v Grazu²⁵.

4.2 Civilněprávní význam kanonického požadavku souhlasu při zcizování

Podle nauky a soudní praxe se rozumějí pod společenstvími zmíněnými v § 867 ABGB, jimž je ze strany veřejné správy věnována zvláštní péče, i církevní právnické osoby²⁶. Co je nezbytné pro smlouvu uzavřenou s těmito osobami, je třeba vyvozovat z kanonického práva²⁷.

²⁴ V daném případě by ovšem mohl být též poskytnut podle současné právní úpravy důchod podle zákona o všeobecném sociálním pojištění (ASVG) po započtení služebních let tak, že by nárok podle církevního práva ustoupil do pozadí. V případech, kdy se jedná o laicizaci, se započtuje při výpočtu důchodu léta strávená ve službách církve. Jen v těchto případech je výslově stanovena ASVG povinnost doplatit penzijní příspěvky.

²⁵ Viz 4R27, 28, 91 z 6. 5. 1991.

²⁶ Viz usnesení OGH z 28. 5. 1980, 6 Ob 576/80, in ÖAKR 32 (1981) 258; viz též SZ 48/71, SZ 47/59 mj.; svr. Schnizer, H., *Schuldrechtliche Verträge der katholischen Kirche in Österreich*. Graz–Köln 1961, 168n..

²⁷ Srv. ibid..

4.2.1 Kanonické požadavky na platnost právních úkonů

Kanonické požadavky, jimž podléhají právní úkony orgánů církevních právnických osob²⁸, jsou státním právem uznány i pro právní úkony v oblasti státního práva. Podle ustanovení církevního práva je k účinnosti zcizení při překročení určité hodnoty zcizované věci zapotřebí souhlasu biskupa nebo představeného rádu a při překročení tzv. římské hranice hodnoty věci je zapotřebí povolení Svatého stolce. Chybí-li toto svolení stanovené církevním právem, je zcizovací právní úkon učiněný církevním orgánem neplatný (nicotný) a nemůže vyvolávat účinky právního úkonu²⁹.

Zmiňme zde především právo dát souhlas a právo vyjádřit se k určitým právním úkonům, která jsou předepsána *ad validitatem* (kupř. podléhají právní úkony faráře nad určitou výši uzavírané jménem farnosti požadavku povolení nadřízeného orgánu).

K nedostatkům týkajícím se podmínek účinnosti alienace se v oblasti státního práva přihlíží z úřední povinnosti. Omezení způsobilosti k právním úkonům dotčených církevních orgánů obsažená v ustanoveních upravujících zcizování jsou účinná (stejně jako omezení způsobilosti k právním úkonům starosty) vůči třetím osobám.

4.2.2 Otázka ochrany důvěry

Ochrana důvěry ve vnější stav skutečnosti v případě právního úkonu učiněného bez potřebného svolení nepřipadá vůbec v úvahu³⁰. Pokud jde o požadavek svolení k právnímu úkonu, který má vliv na platnost právního úkonu (jako v případě kanonického práva, který není smluvním partnerům církevních právnických osob znám), odkazujeme na usnesení OGH z 8. května 1974 (1 Ob 68/1974)³¹. Ochrana dobré víry stanovená v soukromém zájmu nemůže učinit neplatným ochranné opatření (§ 867) v podobě sankce nicotnosti učiněné ve veřejném zájmu. Důvěra ve vnější stav skutečnosti nepostačuje, když smluvní partner (např. farář) podléhá z důvodu výše zmíněného veřejného zájmu požadavku svolení k právnímu úkonu a toto svolení mu nebylo dáno. Stav, na který se smluvní partner může spolehnout, by měl být stanoven nejen ze strany církevního nositele úřadu, který sám o sobě není způsobilý zavazovat (např. tedy

²⁸ Blíže viz Schwendenwein, Das Neue Kirchenrecht (pozn. č.18), 438–440.

²⁹ Srv. k tomu OGH 18.5. 1978, 6 Ob 558/78 (zřízení práva cesty – in ÖAKR 30/1979 350 nn.); SZ 53/85 1980 (prodej pozemku – in ÖAKR 32/1981 255 nn.); 1 Ob 630/80 (27. 8. 1980 – směnná smlouva k pozemku – ÖAKR 32/1981 261 nn.).

³⁰ Srv. OGH SZ 47/59/1974, SZ 48/71/1975; OGH 18. 5. 1978, 6 Ob 558/78 (ÖAKR 30/1979/350 nn.); SZ 53/85/1980 (ÖAKR 32/1981 255 nn.).

³¹ Viz SZ 47/59; viz též SZ 25/69.

farářem, který se nemůže zavázat bez potřebného svolení), ale zároveň i ze strany představeného, který je na základě církevního práva oprávněn vydat svolení.

4.2.3 Platnost § 867 ABGB ve vztahu k církevním subjektům práv

I když se judikatura neodebírala vždy tímto směrem, přihlásil se OGH 18. května 1978³² v procesu, týkajícím se subjektu, který je součástí Katolické církve, k tomu, že je třeba mezi společenství dle § 867, jímž je ze strany orgánů veřejné správy věnována zvláštní péče, počítat i církevní právnické osoby a že to, co je zapotřebí k platnosti smlouvy s těmito subjekty, vyplývá z vnitrocírkevního práva³³.

I když by mohlo být sporné, jestli se § 867 ABGB i nadále vztahuje na církevní právnické osoby³⁴, musíme si všimnout, že – co se týče právnických osob Katolické církve – bezpochyby platný čl. XIV, § 2 konkordátu z roku 1933 považuje za rozhodující pro oblast církevní správy majetku, do níž patří i požadování svolení k některým úkonům (při zcizování a zatěžování církevního majetku), kanonické právo³⁵. Tak má kanonické právo určitý význam i v oblasti státního práva, a sice při uzavírání občanskoprávních smluv s církevními právnickými osobami.

Melichar poukazuje – s ohledem na to, že se u církevních subjektů jedná o právnické osoby veřejného práva – na praxi nejvyšších soudů, vztahující se k oprávnění zastupovat orgány společenství³⁶. Skutečně se setkáváme s posta-

³² Viz Ob 558/78; in ÖAKR 30 (1979) 350.

³³ § 867 ABGB odkazuje, pokud jde o smlouvy se subjekty vyjmenované v § 867, na podmínky platnosti vyplývající z ustavujících předpisů těchto subjektů a z politického zákonodárství. Pod tím se rozumí, pokud jde o církevní právnické osoby, příslušné normy kanonického práva.

³⁴ Gamplová poukazuje na to, že požadavek souhlasu zemských knížat nebo státu se zcizením církevního majetku má v Rakousku staletou tradici. I když toto právo náleželo zpočátku nejvyšším fojtům, bylo bráno v potaz, neboť církevní majetek patřil k „pokladnicím“ zemských knížat (od 15. století již oficiálně) a kromě toho i k důležitým zdrojům zdaňování. Založení náboženského fondu a kongruové zákonodárství (Josef II.), které přiměly stát v průběhu času k stále větším příspěvkům, přispěly k tomu, aby byl neustále udržován zájem státu na správě církevního majetku. I podle právní úpravy konkordátu z roku 1855 tu byla omezení při zcizování a zatěžování církevního majetku (vedle církevních se vyskytovaly i státní požadavky na svolení k určitým právním úkonům). Autorka spatřuje význam § 867 především v konfesněprávním omezení svrchovanosti duchovních společenství. Podle ní nelze § 867 aplikovat na církevní právnické osoby nejpozději od vstupu konkordátu z roku 1933 v platnost; svr. Gampl, I., Österreichisches Staatskirchenrecht (pozn. č. 8), 719. Toto pojednání není všeobecně přejímáno.

³⁵ Tzv. zákaz alienace.

³⁶ Svr. Melichar, E., Die Judikatur der österreichischen Höchstgerichte zum rechtswirksamen Handeln für juristische Personen des öffentlichen Rechts: Lüdicke, K./Paarhammer, H./Binder, D. R. (Hrsg.), Recht im Dienste des Menschen. Eine Festgabe Hugo Schwendenwein zum 60. Geburtstag. Graz 1986, 610–612.

vením na roveň církevních subjektů a společenství, kterým „je věnována zvláštní péče ze strany veřejných orgánů“ (ve smyslu § 867 ABGB).

Nejvyšší správní soudní dvůr (VwGH) zastával v nejrůznějších nálezech³⁷ ohledně právně účinného zastupování právnických osob (zejm. společenství ve smyslu § 867 ABGB) navenek názor, že ne všechna vnitřní omezení týkající se jednání orgánů (oprávnění k vedení společenství) jsou rozhodující pro posuzování platnosti právních úkonů v právním styku. Rozhodující jsou jen ta omezení, která se týkají zastupování navenek. Vychází se z toho, že je třeba zohlednit omezení jednatelského oprávnění zastupujících osob, stanovená řádně oznámenými organizačními normami právnických osob, třebas i veřejného práva. Jelikož ale normy hovoří jen o zastupování navenek, nelze se odvolávat na jiné normy, upravující vytváření vůle ve vnitřních vztazích³⁸. VfGH a OGH tento názor nezastávaly³⁹. OGH⁴⁰ ovšem rozhodl, že záleží na tom, jestli oprávnění orgánu k zastupování bylo omezeno stanovami s účinky vůči třetím osobám, nebo jestli se jedná o právně nepodstatné rozlišení mezi právní možností a právním dovolením⁴¹. OGH je si též vědom toho, že je jen otázkou interpretace, zda se jedná o pouhé omezení oprávnění k vedení společenství nebo zda jde o limitaci oprávnění k zastupování.

4.2.4 Výsledky judikatury

Melichar⁴² shrnuje výsledky judikatury nejvyšších soudů následovně:

Nejvyšší správní soudní dvůr: Z judikatury VwGH vyplývá:

I. Je-li oprávnění k zastupování nějakého orgánu stanovené organizačními předpisy vymezeno „rámcově“ bez současného stanovení jeho rozsahu, týkají se všechna vyhrazená omezení jen vedení společenství. Orgány určené k zastupování mají tedy v zásadě plné oprávnění k zastupování, i když překročí své oprávnění k vedení společenství.

II. Jsou-li tyto výhrady zabezpečeny klauzulí o neplatnosti, omezují jednoznačně i oprávnění k zastupování.

III. Když relevantní právní prameny nedávají jednoznačnou odpověď na to, je-li vyrazeným omezením dotčeno jednatelské oprávnění nebo oprávnění k vedení společenství, je třeba případ řešit s ohledem na ochranu důvěry ve vnější stav skutečnosti.

³⁷ Tak např. 29. 5. 1980, Slg. 10147 A/1980, 10411 A/1981.

³⁸ Viz VwSlg 4 123 F/1970; tento názor následoval i VwGH Slg. 10479 A/1981.

³⁹ Srv. Melichar, Die Judikatur der österreichischen Höchstgerichte zum rechtswirksamen Handeln für juristische Personen des öffentlichen Rechts (pozn. č. 36), 610–612.

⁴⁰ Viz 15. 7. 1981, I Ob 625/81, SZ 54/111.

⁴¹ Srv. v této souvislosti též Bydlinski, F., Die privatwirtschaftliche Tätigkeit des Staates in privatrechtlicher Sicht: JBI (1968) 9.

IV. Melichar se kloní k tomu, že tyto zásady se aplikují i na organizační normy těch právních subjektů, na které se vztahují organizační normy podle CIC. To může mj. vést ke složitým interpretačním problémům. Pro partikulární úpravy a statuty vyplývá z této judikatury požadavek, aby byly formulovány tak, že z nich bude možno odvodit při soudní aplikaci jednoznačnou úpravu oprávnění k zastupování navenek.

Ústavní soudní dvůr: Pro VfGH nemá, vzhledem k jeho jurisdikci, rozlišování mezi oprávněním k zastupování a oprávnění k vedení společenství žádný význam, neboť při podání ústavní stížnosti vyžaduje doložení oprávnění k vedení společenství, jehož omezení chápe i jako omezení legitimace k podání stížnosti. Právní situace tu ale také není zcela bez problémů. Tak se mj. může objevit otázka, jestli je oprávnění k zastupování vůbec nějak omezeno nebo jestli se jedná jen o směrnici. Judikatury k této problematice je zrovna tak málo jako k problematice posuzování předběžných otázek.

Nejvyšší soudní dvůr: Rozdíl v pojetí OGH a VwGH spočívá v tom, že posledně zmíněný při absenci výslovného omezení oprávnění k zastupování považuje za směrodatnou úpravu zastupování navenek, zatímco OGH, nevplývá-li něco jiného výslově ze zákona, chápe ze zákona vyžadované souhlasy a povolení jiných orgánů jako omezení oprávnění k zastupování, čímž se výrazně blíží pojetí VfGH⁴³.

Recepce církevních omezení: S názorem, který zpochybňuje, že by měly normy o příslušnosti, týkající se dotčeného právního subjektu, a jím podobné zneplatňující účinky, je v rozporu s pojetím jasně formulovaným Schnizerem, alespoň pokud jde o opravdová dispoziční omezení, podle kterého nemůže být proti sobě staveno „omezení oprávnění k zastupování recipované § 867 ... a princip důvěry – zejména § 1029“. Odhlédneme-li od argumentace pomocí textu konkordátu (v případě Katolické církve), poukazuje Schnizer také na ABGB: Zplnomocnění zákonného zástupce se zakládá na zákoně, jehož neznalost nikoho neomlouvá (§ 2 ABGB). Není rovněž dána „vnější skutečnost, která by byla s to vzbudit důvěru hodnou ochrany“⁴⁴. Skutečnost, jež má být výsledkem přenesení určitých oprávnění, stanovených právním řádem, si zaslouží důvěru jen v rámci těchto oprávnění.

⁴² Srv. Melichar, Die Judikatur der österreichischen Höchstgerichte zum rechtswirksamen Handeln für juristische Personen des öffentlichen Rechts (pozn. č. 36), 610–612.

⁴³ Srv. Melichar, ibid., 613; srv. též Primetshofer, B., Die zivilrechtliche Relevanz mangelfhafter innerkirchlicher Vertretungsbefugnis bei Rechtsgeschäften von Ordensinstituten: Gabriels, A./Reinhardt, H.J.F. (Hrsg.), Ministerium iustitiae. FS für H. Heinemann zur Vollendung des 60. Lebensjahres. Essen 1986, 259–266, zejm. 264.

⁴⁴ Schnizer, Schuldrechtliche Verträge der katholischen Kirche in Österreich (pozn. č. 20), 168 n..

Ale i kdybychom nenásledovali úvahy, zakládající se na ABGB, a chtěli použít na církevní právnické osoby Melicharem rozvinutou analýzu Nejvyššího správního soudního dvora, museli bychom na základě čl. XIII, § 2, odst. 2 konkordátu u právnických osob Katolické církve vzít na zřetel kanonická omezení zcizování při posuzování jeho platnosti v civilněprávní oblasti. Tato omezení jsou ostatně oznámena ve stejném církevním dokumentu, v jakém je stanovenno oprávnění k zastupování církevních orgánů navenek, totiž v *Codex iuris canonici*.

4.3 Klauzule ordinářů v případě právních úkonů obligatorně intabulovaných

Podle dodatkového protokolu k čl. XII, § 2 konkordátu, který je stejně právně závazný jako samotný konkordát, bude Svatý stolec po diecézních ordinářích vyžadovat, aby u právních úkonů obligatorně intabulovaných přidali do listiny po předchozím přezkumu klauzuli, že není ohledně oprávnění nebo povinností, jež mají být civilněprávně zaknihovány, ze strany církví námitek a že zástupci církevních právních subjektů, kteří právní úkon učinili, k tomu byli pověřeni. To platí i v jiných záležitostech řeholníků, vyňatých z jurisdikce diecézního biskupa⁴⁵.

Podle jednoho z nálezů OGH⁴⁶ jsou právní úkony církevních právních subjektů, u nichž je vyžadována intabulace, právně účinné až po odsouhlasení diecézním ordinářem, který je na základě zmíněné klauzule o právním úkonu informován. Chybí-li tato klauzule, nemůže být zaknihování vynuceno. A to se přitom jedná podle výše zmíněného nálezu nejvyššího soudu o záležitost vnitrocírkevní autonomie, takže proti oděpření klauzule nejsou žádné opravné prostředky k státním orgánům, nýbrž jen k církevním orgánům⁴⁷. Zde je tedy další postup soudu závislý na aktu provedeném v souladu s kanonickým právem. V této souvislosti musí být zmíněna ještě jedna skupina případů:

4.4 Dispoziční omezení na základě soukromé autonomie

Kromě toho, co bylo řečeno o profesech se slavnými sliby, je v literatuře kladena otázka, jestli dispoziční omezení stanovená pro členy řádů nemohou být relevantní i ve státním právu. To by mohlo vyplývat ze soukromé autonomie, z dobrovolného podřízení se vnitrocírkevním ustanovením pro členy příslušného řádu formou slibu, ale i z čl. 15 státního základního zákona o všeobecných právech státních občanů (záruka svobodného uspořádání vnitřních záležitostí

⁴⁵ Srv. Gampl, I./Potz, R./ Schinkele, B., *Österreichisches Staatskirchenrecht. Gesetze, Materialien, Rechtsprechung*, Bd. I. Wien 1990, 189 Anm. E2.

⁴⁶ Viz SZ 53/85/1980, in *ÖAKR* 32 (1981) 255n..

⁴⁷ Srv. Schwendenwein, *Österreichisches Staatskirchenrecht* (pozn. 4), 638.

zákonem uznaných církví a náboženských společností). Pokud všeobecné státní zákony, popř. výslovné státní normy nestanoví něco jiného, můžeme podle Preea⁴⁸ připustit účinnost vnitrořádových omezení i v oblasti státní (např. skutečné užívání určité věci jen se souhlasem představeného). Ve vztahu vyplývajícím z řádové profese⁴⁹ je podle Preea obsažena, neboť profese implikuje dohodu o obživě, „civilněprávně závazná smlouva“⁵⁰. I když je možno na základě výše řečeného vznést civilněprávní žalobu (která se samozřejmě může vztahovat jen na necírkevní zájmy života řádu, jako např. na obživu), je nutno poznamenat, že „si nelze vymíňovat jednostranně kvalifikaci poměru k řádu jako služebněprávního na základě vlastní struktury a účelu toho kterého společenství“⁵¹. Pracovní poměr tohoto druhu musí být posuzován – přičemž není popřena možnost smluvních ustanovení – na pozadí autonomie těchto společenství⁵². Doposud není znám žádný případ právního sporu z této oblasti; zjevně se nedostala žádná věc z této oblasti před soud, ale přesto kdyby se tak stalo, musel by soudce judikovat na základě ustanovení řeholního práva.

Z němčiny přeložil Štěpán Hůlka

Resumé

V rakouském právním rádu se příležitostně aplikují církevní předpisy, které se do něj dostaly různými cestami. V předložené statu jsou zdůrazněny a rovněž doloženy příklady čtyř nejdůležitějších forem aplikace kanonického práva rakouskými státními orgány. V průběhu historického vývoje byly kanonické předpisy zabudovány do rakouských zákonů. Nejpřgnantnějším příkladem je manželské právo Všeobecného občanského zákoníku, které v ustanoveních platných pro katolíky zcela odpovídalo církevnímu právu. Dnes již ovšem manželské právo podle Všeobecného občanského zákoníku, které vedlo při zacházení ze strany rakouských orgánů v období první republiky k mnoha těžkostem a ovlivnilo snahu o konkordátní úpravu (z 5. června 1933), není v platnosti. Dalším příkladem je dědická nezpůsobilost profesů se slavnými sliby, která v současnosti způsobila, že církev zrušila reskriptem pro Rakousko právní účinky slavných slibů chudoby a postavila je na roveň prostým slibům, takže v Rakousku

⁴⁸ Srv. Pree, H., *Österreichisches Staatskirchenrecht*. Wien–New York 1984, 93.

⁴⁹ Řádového slibu; u institutů zasvěceného života odpovídá řádové profesi inkorporace do institutu.

⁵⁰ Pree, H., Die vermögensrechtliche Lage ausgeschiedener Religiosen nach kanonischem und staatlichem Recht unter Berücksichtigung der 29. ASVG – Novelle: *ÖAKR* 24 (1974) 318.

⁵¹ Pree, *Österreichisches Staatskirchenrecht* (pozn. č. 48), 93; srov. též Mayer–Maly, T., Erwerbsabsicht und Arbeitnehmerbegriff: Neue Kölner wissenschaftliche Abhandlungen, Bd. 37. Berlin 1965, 52, který poukazuje na strukturální podobu práce náboženských společenství a práce v rámci rodiny (rodinného podniku).

⁵² Srv. Pree, *Österreichisches Staatskirchenrecht* (pozn. č. 48), 93.

nejsou žádní profesové, kteří by spadali po uvedenou normu ABGB. Ustanovení konkordátu (a jej doplňujících smluv), která jsou pro Rakousko kanonickým partikulárním právem, platí v Rakousku podle rakouských norem o transformaci mezinárodních smluv jako právní předpisy státu na úrovni běžného zákonodárství. Tak je např. církevní námitka důvodem pro odvolání profesora teologie na státní univerzitě. Důležité pole působnosti pro aplikaci kanonického práva se otevírá v oblasti mezinárodního práva soukromého. Tam, kde se na základě ustanovení rakouského práva aplikuje zahraniční právo, aplikuje se církevní právo, pokud tato zahraniční právní úprava na něj odkazuje (např. ohledně způsobilosti uzavřít manželství katolíků s izraelskou státní příslušností). Autonomie církve v jejích „vnitřních záležitostech“, zaručená rakouskou ústavou, způsobuje, že při rozhodování v těchto záležitostech v oblasti církevní se neaplikují normy o spolurozhodování z rakouského zákoníku práce nebo že pracovněprávní soudy respektují při výpovědi zaměstnance církve působícího v duchovní službě výpočetní důvod, protože náleží právě do sféry vnitrocírkevních záležitostí. Vyskytuje se v Rakousku rozhodnutí, týkající se církevních osob, která se dovolávají ratio legis canonicae. Tak jsou např. členové společnosti apoštolského života, přestože nejsou jmenováni ve všeobecném zákoně o sociálním pojištění, postaveni na roveň z důvodu stejněho ratio legis s členy řádů, pro které zamýšlí jmenovaný zákon zvláštní právní úpravu.

Abstract

The Application of Canon Law in the Sphere of Austrian Law

There is occasionally applied church regulation in the Austrian legal system. This regulation came in different ways. In this article, there are emphasized and supported by evidence the examples of the four most important forms of application of canon law by Austrian state authorities. In the course of historical development, regulation of canon law was put into the Austrian law. The most pregnant example is marriage law in the General Civil Code which is identical to canon law regulation in the enactments relating to Catholics. Today, marriage law as prescribed by the General Civil Code, which conducted to many difficulties when it was used by Austrian authorities and it stimulated efforts towards concordate regulation (from May, 5, 1933), is not valid. The other example is that professes with solemn profession are unable to be a heir. This fact conducted to that the Church abolishes the legal effects of solemn profession with a rescript and puts solemn profession on a par with temporary profession, so that there aren't professes in Austria whom the regulation of the General Civil Code is valid for. The enactments of the Concordat (and supplementary agreements), which are also particular canon law in Austria, are in force as state law on the level of usual legislation, in accordance to the Austrian regulation relating to the transformation of international agreements. So, for example, the church objection is a reason for the recall of a professor of theology at a state university. The important field for application of canon law is opened in the sphere of private international law. Church law is applied if foreign law is applied on the grounds of the Austrian law and this foreign law refers to the church law (for example the ability to conclude marriage of catholics with the Israel nationality).

The church autonomy in "internal matter", guaranteed by the Austrian Constitution, conduces to that there isn't applied the rule of co-decision of the Austrian Employment Act in the rulings or the courts respect the reason for notice, set down by church law, in matter of labour law. There are the rulings in Austria, relating to church persons, which refer to the ratio legis canonicae. So, for example, members of societies of apostolic life are placed on a par with members of orders in the matter of the General Social Security Act, which presumes special regulation for members of orders, although they are not mentioned in this act.

Zusammenfassung

Die Anwendung kanonischer Vorschriften im staatlichen österreichischen Rechtsbereich

In der österreichischen Rechtsordnung kommen gelegentlich kirchliche Vorschriften zur Anwendung, die auf verschiedenem Weg in die österreichische Rechtsordnung eingeflossen sind. Im vorliegenden Artikel werden die 4 wichtigsten Formen der Applikation kanonischen Rechtes durch österreichische Staatsorgane herausgehoben und mit Beispielen belegt. Im Laufe der geschichtlichen Entwicklung sind kanonische Vorschriften in österreichische Gesetze eingebaut worden. Das prägnanteste Beispiel ist das Eherecht des Allgemeinen Bürgerlichen Gesetzbuches, das in den für die Katholiken geltenden Bestimmungen ganz einfach dem kanonischen Eherecht nachgebildet wurde. Allerdings ist das Eherecht des ABGB, dessen Handhabung durch österreichische Organe in der Zeit der ersten Republik zum Teil zu Schwierigkeiten geführt und das österreichische Bemühen um eine konkordatarische Regelung (vom 5. Juni 1933) begünstigt hat, heute nicht mehr in Geltung. Ein weiteres Beispiel ist im ABGB verankerte Erbunfähigkeit der Ordensprofessen mit feierlichen Gelübden, die zur Zeit die Auswirkung hat, daß die Kirche durch Reskript für Österreich die Rechtswirkungen des feierlichen Armutsgelübdes aufhebt und denen des einfachen Gelübdes angleicht, so daß es in Österreich keine Professen, die unter die angesprochene Norm des ABGB fallen, gibt. Die Bestimmungen des Konkordates (und der dieses ergänzenden Verträge), die ja kanonisches Partikularrecht für Österreich sind, gelten in Österreich entsprechend den österreichischen Normen über die Transformation von Staatsverträgen so wie staatliche Rechtsvorschriften auf einfachgesetzlicher Stufe. So ist beispielsweise die kirchliche Beanstandung ein Enthebungsgrund für einen Theologieprofessor einer Staatsuniversität. Ein wichtiges Feld der Anwendung kanonischen Rechtes eröffnet sich im Bereich des Internationalen Privatrechtes. Dort, wo aufgrund der österreichischen Bestimmungen ausländisches Recht zur Anwendung kommt, wird, wenn das anzuwendende Heimatrecht auf das kirchliche Recht verweist oder diesem folgt, dieses appliziert (z.B. rücksichtlich der Ehefähigkeit katholischer Staatsbürger von Israel). Die der Kirche in der österreichischen Verfassung gewährleistete Autonomie in ihren „inneren Angelegenheiten“ bedingt beispielweise, daß bei Entscheidung solcher Angelegenheiten im kirchlichen Bereich die Mitbestimmungsnormen des österreichischen Arbeitsverfassungsgesetzes nicht zur Anwendung kommen oder daß bei Kündigung im seelsorglichen Dienst tätiger kirchlicher Angestellter die Arbeitsgerichte den Kündigungsgrund, dieser den inneren kirchli-

chen Angelegenheiten zugehört, respektieren. Es gibt in Österreich auch auf kirchliche Personen bezogene Entscheidungen, die sich auf Grundüberlegungen der *ratio legis canonicae* berufen. So werden z.B. Angehörige von Gesellschaften des Apostolischen Lebens, obwohl sie im Allgemeinen Sozialversicherungsgesetz nicht eigens genannt sind, wegen der gleichen *ratio legis* mit den Ordensleuten, für die das zit. Gesetz eine Sonderregelung vorsieht, gleichgezogen.

Riasunto

L'applicazione delle prescrizioni canoniche nel campo del diritto pubblico austriaco

Nell'ordinamento giuridico austriaco sono occasionalmente applicate le prescrizioni ecclesiastiche, penetratevi tramite varie vie. Nel saggio tradotto ci sono messe in rilievo e dimostrate quattro forme più importanti dell'applicazione del Diritto Canonica da parte degli organi dello Stato. Nel corso dello sviluppo storico le prescrizioni canoniche erano introdotte dentro le leggi austriache. Un esempio più tipico è il diritto matrimoniale del Codice Civile Generale che nelle sue disposizioni valide per i cattolici corrispondeva del tutto al Diritto Canonico. Tuttavia oggi il diritto matrimoniale secondo il Codice Civile Generale, che cagionava molte difficoltà nel periodo della prima repubblica e svolse l'influsso al regolamento concordatario (dal 5. giugno 1933), non è più in vigore. Un altro esempio sarebbe l'incapacità di successione ereditaria delle persone che hanno emesso i voti solenni di povertà che nel tempo attuale ha provocato l'abolizione per rescritto da parte della Chiesa per l'Austria gli effetti giuridici dei voti perpetui della povertà, equiparandoli ai vincoli temporanei, cosicché in Austria non ci sono le persone che abbiano emesso i voti da poter essere racchiusi sotto la norma suddetta del Codice Civile. Le disposizioni del Concordato (e degli accordi annessi) che formano un diritto particolare canonico per l'Austria sono in vigore in Austria in forza delle norme austriache sulla trasformazione dei patti internazionali in prescrizioni dello Stato su livello della legislazione civile. Così ad es. la obiezione contro un professore di teologia rende eseguibile la sua sospensione nell'università statale. Un importante campo di applicazione del Diritto Canonico si apre nel branco del Diritto Internazionale Privato. Nei casi in cui si deve applicare il diritto estero secondo le disposizioni austriache, si applica il Diritto Canonico se quel diritto estero vi rimanda (ad es. circa la capacità di contrarre un matrimonio dei cattolici – cittadini dello Stato Israele). L'autonomia della Chiesa "negli affari interni", assicurata dalla Costituzione austriaca, rende possibile il fatto che decidendo su certe materie nel campo ecclesiastico non si applicano le norme che richiedono una concordata decisione secondo la legge austriaca sulla occupazione e i tribunali del lavoro rispettano la ragione del licenziamento di un dipendente della Chiesa incaricato da un ufficio spirituale, visto che questo appartiene propriamente nella sfera degli affari ecclesiastici interni. In Austria ci sono inoltre le decisioni circa le persone ecclesiastiche che invocano la *ratio legis canonicae*. Così ad. es. i membri delle società di vita apostolica, pur non essendo elencati nella legge comune sull'assicurazione sociale, sono equiparati a causa dell'identica *ratio legis* con i membri degli ordini religiosi, per i quali la legge pensa di fare un regolamento peculiare.

O autorovi

Emeritní Prof. Dr. Hugo Schwendenwein, nar. 5. 11. 1926 v Klagenfurtu, vystudoval právo, katolickou teologii a kanonické právo. Doktorem práv se stal na universitě ve Vídni, doktorem kanonického práva v Římě. Od roku 1969 působil jako univerzitní docent, od roku 1973 jako řádný profesor kanonického práva na univerzitě v Grazu. V letech 1976–1979 byl děkanem Katolické teologické fakulty této univerzity. Po mnoho let zastupoval Svatý stolec v řídícím výboru pro právní spolupráci ve Štrasburku v rámci Rady Evropy. Je rovněž konsultorem Papežské rady pro výklad textů zákonů. Od roku 1995 je řádným členem Rakouské akademie věd. Jako autor je znám obsáhlým komentářem „Nové církevní právo“ (Graz 1983, 2. vyd. Graz 1984), vydaném po promulgaci nového církevního kodexu z roku 1983. V roce 1992 mu vyšlo „Rakouské konfesní právo“, čítající 882 stran. Jeho habilitační práce „Formace kněží v době zlomu církevního práva“ byla vyznamenána cenou kardinála Innitzera. Za zmínu stojí soubor jeho článků „Ius et iustitia. Církevněprávní a konfesněprávní stati“ (Freiburg, Švýcarsko 1996, 922 str.).

Emeritus Professor Dr. Hugo Schwendenwein, born on October, 5, 1926, in Klagenfurt, graduated in law, catholic theology and canon law. He obtained the doctorate in law at the University of Vienna, the doctorate in canon law in Rome. From 1969 he habilitated as a docent, from 1973 he held the Chair of Canon Law at the University of Graz. From 1976 to 1979 he was the dean of the Faculty of Catholic Theology there. For many years he has been a representative of the Holy See in the Head Committee for Legal Collaboration of the European Council in Strasbourg. He is a consultor of the Pontifical Council for the Interpretation of Legislative Texts. From 1995 he is an ordinary member of the Austrian Academy of Sciences. As a author, he is known by the comprehensive commentary The New Church Law (Graz 1983, the 2nd ed. Graz 1984), edited after the promulgation of the new Church code in 1983. In 1992, the book The Austrian State Ecclesiastical Law was edited, which amounts to 882 pages. His thesis for habilitation as a docent The Formation of Priests at the Turn of Canon Law was awarded the Prize of cardinal Innitzer. The collection of his articles The Ius et iustitia, Articles on Church Law and State Ecclesiastical Law (Freiburg, Switzerland 1996, 922 p.) is to be mentioned too.

Em. Univ. Prof. Dr. Hugo Schwendenwein, geb. am 5. 11. 1926 in Klagenfurt, kann auf ein abgeschlossenes Studium der Rechte, der katholischen Theologie, und des kanonischen Rechtes zurückblicken. Das Doktorat der Rechte hat er an der Universität Wien, das des kanonischen Rechtes in Rom erlangt.

1969 wurde ihm die Lehrbefugnis als Universitätsdozent für Kirchenrecht an der Universität Graz verliehen. 1973 wurde er neben dieser Universität zum ordentlichen Professor für Kirchenrecht ernannt. Von 1973–1976 war er Senator der Universität Graz, von 1976–1979 Dekan der Katholisch-Theologischen Fakultät. Durch viele Jahre hat er den Hl. Stuhl im Leitungskomitee für juristische Zusammenarbeit des Europarates in Strasbourg vertreten. Er ist auch Konsultor des Pontificium consilium de legum textibus interpretandis. Hugo Schwendenwein ist in der Fachwelt durch Vorträge in den verschiedensten Ländern und durch zahlreiche Veröffentlichungen in Erscheinung getreten. Seine Habilitationsschrift „Priesterbildung im Umbruch des Kirchenrechts“ wurde mit dem Kardinal-Innitzerpreis ausgezeichnet. Nach der Promulgation des revidierten kirchlichen Gesetzbuches (1983) erschien aus seiner Feder die erste umfassende Gesamtdarstellung des erneuerten Kirchenrechtes (*Das Neue Kirchenrecht*, Graz 1983, 2. Aufl. Graz 1984). 1992 veröffentlichte er ein 882 Seiten umfassendes „Österreichisches Staatskirchenrecht“. Erwähnt sei auch eine Sammlung von ihm verfasster Aufsätze (*Ius et iustitia. Kirchenrechtliche und staatskirchenrechtliche Aufsätze*, Freiburg Schweiz 1996, 922 Seiten). Die österreichische Akademie der Wissenschaften hat Professor Schwendenwein 1985 zum korespondierenden und 1995 zum wirklichen Mitglied gewählt. Er ist Träger zahlreicher staatlicher Auszeichnungen. Die Kirche hat sein Wirken durch Ernennung zum Apostolischen Proronotar gewürdigt.

Il prof. emerito, dr. Hugo Schwendenwein, nato il 5. 11. 1926 a Klagenfurt è laureato in diritto, teologia cattolica e in Diritto Canonico. Conseguì il dottorato di diritto nell'Università di Vienna, il dottorato del Diritto Canonico a Roma. Dal 1969 era professore associato e dal 1973 professore ordinario del Diritto Canonico nell'Università di Graz. Negli anni 1976–1979 era decano della Facoltà di Teologia Cattolica della medesima università. Per lunghi anni svolgeva l'incarico di un rappresentante della Santa Sede nel Comitato Dirigente per la Collaborazione Giuridica a Strasburgo presso il Consiglio d'Europa. Svolge altrettanto la funzione del consultore del Pontificio consiglio per l'interpretazione dei testi legislativi. Dal 1995 è un membro ordinario dell'Accademia Austriaca delle Scienze. Come autore è noto per un commentario voluminoso "Il nuovo Diritto Canonico" uscito dopo la promulgazione del CIC – 1983 (Graz 1983, 2. ed. Graz 1984). Nel 1992 è uscì il suo "Diritto Ecclesiastico Austriaco" contenente 882 pagine. La sua tesi di libera docenza "La formazione sacerdotale durante la rottura del Diritto Canonico" era insignita dal premio del card. Innitzer. È degno di menzione anche la raccolta dei suoi saggi "Jus et iustitia. I saggi del Diritto Canonico ed Ecclesiastico" (Freiburg, Svizzera 1996, p. 922).

INTERNETOVÁ STRÁNKA SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO

je přístupná na adrese:

<http://www.prf.cuni.cz/spolky/spcp>

v jednotlivých rubrikách najdete:

- 1.** Všeobecné informace o Společnosti pro církevní právo
(kontakt, složení orgánů, čestní členové, Stanovy společnosti)
- 2.** Informace o chystaných i již proběhnutých akcích
- 3.** Články z jednotlivých čísel časopisu Revue pro církevní právo
- 4.** Právní předpisy ČR z oblasti konfesního práva od roku 1855 do současnosti
(u norem vydaných po roce 1945 i jejich plná znění)
- 5.** Dokumenty z oblasti konfesního i církevního práva
- 6.** Seznam literatury a diplomových prací oboru
(průběžně doplňováno a rozšiřováno)
- 7.** Rubriku Odkazy na jiné www stránky
(Vysoké školy, vědecké instituce, knihovny etc.)

Stránka je průběžně doplňována a aktualizována.

Rovněž je s námi možný i kontakt přes e-mail:

SPCP@ius.prf.cuni.cz

Základy právní úpravy zvěstování v církvi

Stanislav Přibyl

1. Rozdíl mezi právem církve a státu

Specifický charakter církevního práva zřetelně vynikne, uvažujeme-li o předmětu jeho úpravy. Mezi mnoha jinými právními vztahy, které církevní právo Katolické církve (kanonické právo) reguluje, zaujímá důležité místo zvěstování Božího slova, předávání církevní nauky¹. Upravuje je současný Kodex kanonickeho práva – CIC/1983 – v knize III, nazvané *De Ecclesiae munere docendi*². Kodex kánonů východních církví – CCEO 1990 – věnuje zvěstování tituly XIV – O evangelizaci národů – a XV – O učitelském úřadu církve.

Právní řád demokratického státu na rozdíl od právního systému církve nikdy nemůže upravovat předávání určité nauky. Musí naopak občanům zajišťovat náboženskou a světonázorovou svobodu. Proto se státy ve svých ústavách definují jako konfesně a ideologicky neutrální³. Ve vztahu státu k předávání náboženských a světonázorových učení nacházíme tedy především negativní sebevymezení úlohy státu: nezasahování do činnosti církví a náboženských společností i představitelů jednotlivých filozofických a světonázorových směrů⁴. Stát má ovšem v této oblasti také pozitivní úlohu. Ta nespočívá v ingerenci do samotného obsahu nauk, jež jsou hlásány a předávány, nýbrž v poskytnutí institucionálních záruk jejich skutečného předávání. Většina strukturálních prvků náboženské svobody odkazuje na pozitivní úlohy státu. Jako projev svobody svědomí klade náboženská svoboda na demokratický stát tyto požadavky:

¹ O tematické struktuře kanonistické publikační produkce bezprostředně po vydání CIC/1983 píše prof. García Martín: „Některé matérie, jako např. učitelská úloha církve nebo obecné normy, upoutaly menší pozornost kanonistů.“ (*García Martín J., Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, 2. vyd., Roma 1996). Proto se nyní učitelskému úřadu a zvěstování věnujeme.

² Oficiální český překlad zní: Učitelský úřad církve, i když „učitelský úřad“ znamená doslovně pouze *magisterium*, nikoli komplexně chápanou službu zvěstování v církvi.

³ Listina základních práv a svobod, ú. z. 23/1991 Sb. uvádí v čl. 2 (1): „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání“.

⁴ Listina v čl. 16 (2): „Církve a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustavují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech“.

- 1) ponechat každému možnost svobodné volby nebo změny náboženského vyznání nebo být bez vyznání⁵,
- 2) poskytnout občanům svobodu veřejného výkonu náboženských úkonů a obřadů (svobodu kultu)⁶,
- 3) zajistit občanům svobodu sdružovací i shromažďovací za náboženskými účely⁷,
- 4) umožnit náhradní vojenskou službu těm, kdo odpírají službě ve zbrani z důvodů svědomí⁸.

Všechny tyto pozitivní úlohy státu při zajištění úplného výkonu náboženské svobody občanů směřují k vytvoření jejich vnějších podmínek⁹. Samotný doktrinální obsah je pak věcí jednotlivých církví a náboženských společností.

2. Učitelský úřad církve podle CIC 1917

Zvláštnost kanonického práva Katolické církve ve věci právní fixace zvěstování spočívá především v úpravě podmínek legitimního původu hlásané nauky. Zárukou legitimity církevního učení je *magisterium* – učitelský úřad církve. Ten to aspekt byl pro Katolickou církev před II. vatikánským koncilem tak důležitý, že právní úpravu hlásání církevní nauky zúžil dřívější Kodex kanonického práva (CIC/1917) pouze na titul *De magistero ecclesiastico*¹⁰. Zařazení do knihy *De rebus* prozrazuje, že magisterium bylo jednou z mnoha věcí¹¹, jejichž právní režim kodex upravoval. Kánon 1327 § 1 CIC/1917 říká zcela jednoznačně: „Služba hlásat katolickou víru je svěřena obzvlášť Římskému Veleknězi pro veškerou Církev a biskupům pro jejich diecése“¹². Starý kodex dále stanoví, že biskupové „nadto

⁵ Listina v čl. 15 (1): „...Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání“.

⁶ Listina v čl. 16 (1): „Každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu“.

⁷ „Věřící mají právo se sdružovat a tyto církve a náboženské společnosti zakládat...“ – z. 308/1991 Sb. o svobodě náboženské víry a postavení církvi a náboženských společností, § 5 (1).

⁸ Listina v čl. 15 (3): „Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.“

⁹ Podrobný seznam práv, vyplývajících z náboženské svobody, je obsažen v poselství papeže Jana Pavla II. signatářům helsinského závěrečného aktu z 1. 9. 1980.

¹⁰ CIC/1917, kniha III *De rebus*, část čtvrtá, cc. 1322–1408.

¹¹ Viz A. G. Urru, *La funzione di insegnare*, in: Il diritto nel mistero della Chiesa, díl II, vyd. Italské sdružení vyučujících církevního práva, Roma 1990, s. 595.

¹² Citace z CIC/1917 jsou převzaty z českého překladu od JUDr. Františka Kopa a kol. - *Pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultě v Praze, pobočka v Olomouci, II. část*, s. 295.

musejí, vedle farářů, přibrat ku pomoci též jiné způsobilé muže k úspěšnému vykonávání této hlasatelské služby“ (c. 1327 § 2).

3. Kontextualizace učitelského úřadu církve v CIC/1983

Kodex kanonického práva z roku 1983 řeší předávání nauky odlišně. Věnuje mu, na rozdíl od CIC/1917, samostatnou knihu III nazvanou *De Ecclesiae munere docendi*. Struktura CIC/1983 částečně odráží tradiční nauku o třech úkolech (službách) Kristových – *tria munera Christi* : *munus docendi*, úkol učit, upravuje kniha III, *munus sanctificandi*, úkol posvěcovat, upravuje kniha IV, chybí však zvláštní kniha, která by upravovala *munus regendi* resp. *gubernandi*, tedy úkol řídit, vládnout¹³.

Již podle samotného titulu *De Ecclesiae munere docendi* náleží podle CIC/1983 úkol učit celé církvi. Nový kodex ani v nejmenším nepopírá úlohu učitelského úřadu v nauce (srov. cc. 749–755) a v hlásání Božího slova – c. 756 § 1: „Úkol hlásat evangelium pro celou církev je svěřen hlavně (*praecipue*) papeži a sboru biskupů.“; § 2: „V místní církvi plní tento úkol jednotliví biskupové, kterým byla svěřena a kteří v ní řídí (*sunt moderatores*) celou službu slova...“ Učitelský úřad církve získává v této normativě vnitřní rovnováhu a je uveden do vnějšího kontextu. Vnitřní rovnováha je vyjádřena integrací učení II. vatikánského koncilu o biskupské kolegialitě¹⁴ do kanonické normy. Zatímco CIC/1917 uvádí v c. 1327 § 1 jako hlasatele víry především papeže pro univerzální církev a biskupy pro církve partikulární (diecéze), c. 756 CIC/1983 sem vkládá velmi důležitou zmínku o biskupském sboru – kolegiu, jež vykonává úkol hlásat evangelium pro celou církev společně s papežem¹⁵. Navíc je služba magisteria uvedena do vnějšího kontextu. Při hlásání nauky není magisterium samo: c. 757 uvádí kněze jako spolupracovníky biskupů v tomto úkolu, c. 758 členy společnosti zasvěceného života a c. 759 připouští možnost spolupráce laiků, neboť ti „jsou skrze křest a biřmování svědky evangelijní zvěsti slovem i příkladem křesťanského života“. „Z toho plyne, že před jakýmkoli dalším pověřením hovořit *nomine Ecclesiae* má každý věřící mocí svátosti křtu – která ho začleňuje do společenství svědků – hlásat nikoli sebe sama, nýbrž Ježíše Krista (2 Kor 4,5)...“¹⁶

¹³ Právní regulace řízení církve je rozptýlena v celém kodexu, zejména je však obsažena v knize II – *De populo Dei*. Viz o tom: L. Chiapetta: *Il Codice di Diritto Canonico. Commento giuridico – pastorale II*, 2. vyd., s. 1.

¹⁴ Viz II. vatikánský koncil, dogmatická konstituce *Lumen Gentium*, 22–23, 25.

¹⁵ Rovnost obou subjektů vyjadřuje v c. 756 § 1 souřadná spojka *et*: *Romano Pontifici et Collegio Episcoporum*.

¹⁶ E. Corecco, L.Gerosa, *Il diritto della Chiesa*, Milano 1995, s. 74–75.

4. Postavení úpravy zvěstování v CIC/1983

Zdařilé je telogicko-právní uspořádání tematiky církevního hlásání v rámci celého kodexu. Kniha III logicky správně předchází knihu IV o udílení svátosti. Základní biblický výrok pro takto vytčené pořadí lze spatřovat v Mt 28, 19: „Jděte ke všem národům, (1.) získávejte mi učedníky a (2.) křtěte je ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého“. Důsledné dodržení této posloupnosti bylo jedním z hlavních požadavků reformace a Katolická církev na něj pozitivně zareagovala, byť s odstupem staletí, na Druhém vatikánském koncilu. CIC/1983 normativně fixuje výsledky koncilu, zatímco CIC/1917 zachovává ve své knize III – *De rebus opačné* pořadí. Její první část pojednává o svátostech, zatímco magisteriu je věnována až její čtvrtá část. Na obranu CIC/1917 je třeba pochopit záměr jeho zákonodárce. Hlava III je věnována nesmírně široce vymezené tematice „věcí“ – c. 726 CIC/1917: „Věci, o nichž se jedná v této knize a jež jsou tolik co prostředky k dosažení účelu Církve, jsou jednak duchovní, jednak časné, jednak smíšené“. Řazení věcí má spíše jiné priority. Zákonodárce chtěl uvést nejprve ty z nich, které jsou nejvznešenější, nejryzeji duchovní, a to jsou bezesporu svátosti.

Velmi četné jsou také obsahové změny nové úpravy služby slova oproti CIC/1917: „Zrušena je např. celá otázka zákazu knih; pojednání o misijní činnosti bylo rozšířeno; byly objasněny a rozšířeny úlohy laiků v kázání, v katechezi, v evangelizaci a v užívání hromadných sdělovacích prostředků; poprvé v zákoném textu zaujaly velmi významné místo hromadné sdělovací prostředky; obzvláště jsou zdůrazněna práva a zodpovědnost rodičů při výchově vlastních dětí“¹⁷.

5. Statistické údaje o úpravě zvěstování v CIC/1983

Kniha III CIC/1983 obsahuje celkem 86 kánonů, z toho 9 úvodních a 77 dalších, rozdělených do pěti titulů: I – Služba Božímu slovu, II – Misijní činnost církve, III – Katolická výchova, IV – Hromadné sdělovací prostředky a zvláště knihy, V – Vyznání víry. 37 kánonů je zcela nových, nemajících obdobu v předcházejícím kodexu. Z toho plyne, že kromě CIC/1917 čerpá nový kodex ještě z jiných pramenů a těmi jsou především dokumenty II. vatikánského koncilu, konkrétně *Lumen gentium*, *Dignitatis humanae*, *Gravissimum educationis*, *Dei verbum*, *Apostolicam actuositatem*, *Ad gentes* a navíc také z některých dalších pokoncilních dokumentů. Naopak specifická tematika kněžských seminářů, tedy výchovy kleriků, kterou CIC/1917 zařadil do části o učitelském úřadu

¹⁷ A. G. Urru: *La funzione di insegnare della Chiesa. Un breve commento al libro III del Codice di Diritto Canonico*, Roma 1989, s. 16.

církve (cc. 1352–1371), vyjímá CIC/1983 z normativy *De Ecclesiae munere docendi* a vkládá ji do knihy II o Božím lidu, titulu III *De ministris sacris seu de clericis*. Tam získala tematika výchovy (formace a vzdělání) kleriků svoje pravé místo v logickém sledu: vzdělání duchovních (cc. 232–264), jejich inkardinace (cc. 265–272), jejich povinnosti a práva (cc. 273–289) a případné pozbytí duchovního stavu (cc. 290–293).¹⁸

Je zřejmé, že právní úprava církevního zvěstování se nevyčerpává pouze v kánonech III knihy kodexu. V samotném CIC/1983 nalezneme ještě mnoho významných norem týkajících se dané problematiky:

- c. 211 o právu a povinnosti všech křesťanů spolupracovat na evangelizaci
- c. 218 o studiu posvátných věd
- c. 225 o apoštolátu laiků
- c. 229 o právu laiků získat znalost křesťanské nauky
- cc. 232–264 a c. 279 o vzdělání duchovních
- c. 386 o povinnostech biskupa v oblasti služby slovu
- c. 519 a 528 o obdobných povinnostech faráře
- c. 673 o apoštolátu řeholníků
- c. 1032 o náležité studijní přípravě kandidátů kněžství
- c. 1364 a 1369 o deliktech proti víře¹⁹.

6. Teologicko-kanonické základy církevního zvěstování

Kánon 747 § 1, který uvádí celou knihu III, má ráz teologické proklamace. Pro CIC/1983 je příznačné, že usiluje o formulaci teologických důvodů, kterými se řídí dílčí úseky kanonickoprávní regulace. Pokoncilní kanonická jurisprudence se nerodila snadno – musela nacházet své místo prohloubenou teologickou reflexí. Okružní list Kongregace pro katolickou výchovu o vyučování kanonického práva pro kandidáty kněžství z 2. 4. 1975 o tom poznamenává: „Při vyučování je třeba uvést teologické základy kanonického práva ve všeobecnosti a každého právního institutu zvláště. Takové způsoby a zásady ozřejmí, jakým duchem žije právo církve: odlišným od jiných druhů práva a naplňujícím jeho pastorální funkci“²⁰.

Pro zákonodárce CIC/1917 znamenalo sice právo církve nepochybnou danost, avšak i on vyjadřuje teologický princip, který řídí jeho úpravu v našem konkrétním případě církevního zvěstování, a to ne příliš odlišně od CIC/1983: „Kristus Pán svěřil poklad víry Církvi, aby za stálé pomoci Ducha svatého zjevenou

¹⁸ Srov.: A. G. Urru: *La funzione di insegnare della Chiesa. Un breve commento*, s. 16.

¹⁹ Srov. A. G. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa. Un breve commento*, s. 17.

²⁰ Cit podle: A. G. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa. Un breve commento*, s. 21–22.

nauku svědomitě uchovávala a ji věrně podávala“ (c.1322 CIC/1917). Nový kódex v c. 747 § 1 začíná pojednání o téže tematice obdobnými slovy: „Kristus Pán svěřil církvi poklad víry, aby za stálé pomoci Ducha svatého posvátně uchovávala zjevené pravdy, hlouběji je zkoumala, věrně sdělovala a vykládala“. Teologický pokrok je zřetelný v tom, že zjevená pravda má být podle CIC/1983 nejen uchovávána a podávána (vykládána)²¹, nýbrž také hlouběji zkoumána (*intimus perscrutaretur*). Poklad víry – *depositum fidei* – zde není chápán staticky, jako něco již hotového a definitivně ukončeného. Současně však poklad víry není něčím, co by sama církev vytvořila vlastní mocí. Proto c. 747 § 1 říká, že Kristus svěřil poklad víry církvi²².

Přestože dnes chápeme poklad víry jako její objektivní naukový základ, zpočátku se nemohl projevovat jinak, než skrze dílčí subjektivní zkušenosti apoštoli a prvních křesťanských generací. Vyjádření „za pomoci Ducha svatého“ (*Spiritu Sancto assistente*) chce teologicky zdůvodnit legitimitu procesu objektivizace a fixace dílčích „pravd“ pokladu víry v závazných dogmatických vyjádřeních církve²³.

Ústřední výpověď c. 747 § 1 však není vznik, vnitřní struktura a záruka „pravosti“ pokladu víry, nýbrž zákonné stvrzení povinnosti a práva církve hlásat evangelium všem národům. CIC/1917 hovoří v c. 1322 o tom, že církev má právo a povinnost učit všechny národy nauce evangelia – *evangelicam doctrinam docendi*. Zde bylo evangelium chápáno jako ustálená nauka, doktrína, nikoli jako živá a stále aktuální událost. Povšimněme si také obrácení slov právo (*ius*) a povinnost (*officium*). Pro zákonodárce CIC/1917 bylo důležité vytyčit především zákonodárce církve předávat svoji nauku a až na druhém místě uvedl totéž jako povinnost církve. Pro CIC/1983 je evangelizace především povinností církve, neboť plyne z Kristova příkazu²⁴, a teprve následně se církev domáhá vůči světské moci práva hlásat evangelium. Toto právo je vrozené a nezávislé:

„– vrozené, neboli původní, protože není odvozeno od jakéhokoli povolení státu, jiné lidské autority nebo od dějinného uznání (*ius aquisitum*), nýbrž je úzce spjato s povahou a posláním Církvi vlastním,

– nezávislé na jakékoliv lidské moci, takže nikdo nemůže zakazovat, omezovat nebo podmiňovat jeho výkon“²⁵.

C. 747 § 1 zmiňuje také možnost využívat při evangelizaci hromadné sdělovací prostředky. Konkretizace tohoto ustanovení je obsažena v titulu IV knihy III, cc.

²¹ Z dokumentů Druhého vatikánského koncilu pojednávají o této problematice zejména *Lumen gentium* 25 a *Dei verbum* 10.

²² Formule „poklad víry“ má biblický základ v 1 Tim 6,20 a v 2 Tim 1,14.

²³ Viz J 16, 13: „Jakmile však přijde on, Duch pravdy, uvede vás do veškeré pravdy“.

²⁴ Srov. Mt 28,19; Mk 16,15.

²⁵ L. Chiappetta, *Il Codice di Diritto Canonico*, s. 3.

822–832. V této věci reaguje zákonodárce na faktický vývoj techniky, kterou církev může užívat pro účely jí vlastní, a proto „pokládá za povinnost, spjatou s jejím úkolem, kázat poselství o spásě i pomocí hromadných sdělovacích prostředků a poučovat lidi o jejich správném používání“ (dekret Druhého vatikánského koncilu o hromadných sdělovacích prostředcích *Inter mirifica*²⁶).

C. 747 § 2, který nemá obdobu v CIC/1917, přináší více než pouze formální novinku. Rozšiřuje úlohu církve do oblasti, která překračuje bezprostřední rámec zvěstování evangelia a výkladu nauky obsažené v pokladu víry. Jedná se o potvrzení kompetence církve hlásat všeobecně platné morální zásady a pronášet soudy o „lidských záležitostech“ týkajících se základních lidských práv nebo spásy. V pozadí normativní deklarace c. 747 § 2 stojí dva významné texty Druhého vatikánského koncilu. V otázce výslovně zmíněného sociálního učení byla inspirací pastorální konstituce *Gaudium et spes* o církvi v dnešním světě: „vždy a všude jí (církvi) má být dovoleno opravdu svobodně hlásat víru, učit svou společenskou nauku (= sociální učení), bez překážek plnit svůj úkol mezi lidmi a posuzovat z hlediska mravního i ty věci, které patří do oblasti politiky, vyžadují-li to základní práva lidské osoby nebo spása duše“²⁷. Také deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* zdůrazňuje právo církve „vyhlašovat a potvrzovat zásady mravního řádu, vyplývající z lidské přirozenosti“²⁸.

Zatímco v oblasti hlásání evangelia má výlučnou pozici církev (rozšiřme zde v ekumenickém duchu pojem církve na všechny křesťanské církve), v oblasti „společenského pořádku“ a „posuzování kterékoliv lidské záležitosti“ je církev pouze jednou z mnoha instancí. Bezprostřední úlohou církve není nabízet konkrétní „technická“ řešení společenských problémů a již vůbec nevměšovat se do politiky. Církev formuje svědomí věřících, kteří vnášejí do světa evangelního ducha: „(Laici) mají ještě zvláštní povinnost, aby každý podle svého postavení ovlivňoval a zdokonaloval pozemský řád duchem evangelia a tím zvláště v péči o tyto věci a v plnění svých úkolů ve světě vydávali svědectví Kristu“²⁹. V tomto ohledu není současná pozice Katolické církve příliš vzdálená od tradičního luterského učení o dvojím regimentu (*Zwei-Reiche Lehre*).

7. Kanonickoprávní recepce nauky II. vatikánského koncilu o svobodě svědomí

Zatímco změny a novinky, které přinesl CIC/1983 oproti CIC/1917, o nichž jsme až dosud uvažovali, byly významné, avšak dílčí, přejdeme nyní ke „koperníkov-

²⁶ Viz *Inter mirifica* 3.

²⁷ *Gaudium et spes* 76.

²⁸ Viz *Dignitatis humanae* 14.

²⁹ CIC/1983, c. 225 § 2.

skému obratu“ v nauce církve i v kanonickém právu. C. 1322 CIC/1917 ukládá všem lidem (*omnes*) povinnost řádně se vyučit v nauce evangelia. Navíc jde o povinnost vyplývající z božského zákona (*divina lege*). Zcela jinak formulovaný požadavek klade na všechny lidi (*omnes homines*) c. 748 § 1 CIC/1983: „Všichni lidé jsou povinni hledat pravdu o tom, co se týká Boha a jeho církve, a tuto poznanou pravdu mají na základě božského zákona právo a povinnost přijmout a zachovávat“.

Zde se nejvýrazněji projevuje to nové a specifické, co přinesl Druhý vatikánský koncil. Předkoncilní pojetí, které formuluje CIC/1917, staví do středu svého zájmu pravdu Krista a jeho církve. Jedině tato pravda má právo. Koncil se však zajímá o člověka, který má právo na pravdu³⁰, a tím ovšem také povinnost ji hledat³¹. Vnější příznivé podmínky, které k tomu potřebuje, nejsou ničím jiným než podmínkami náboženské svobody: „Tato svoboda záleží v tom, že všichni lidé musí být prosti nátlaku jak ze strany jednotlivců, tak ze strany společenských skupin a jakékoli lidské moci“³².

Sama církev se ze své strany zříká jakéhokoli nátlaku ve věcech přijetí víry, jak v deklaraci *Dignitatis humanae*, tak v CIC/1983 c. 748 § 2: „Proti svému vlastnímu svědomí nesmí být lidé nikým nuceni k přijetí katolické víry“. Nejedná se pouze o vnější fyzické donucení, známé z některých historických případů, nýbrž také o svobodu od jakéhokoli psychologického nátlaku, který by jednotlivci odejmul možnost volby a odpovědnost za vlastní rozhodnutí³³. V c. 748 § 2 vyjadřuje Katolická církev princip svobody svědomí sama za sebe. Jistě by bylo možno nahradit „přijetí katolické víry“ formulací „přijetí jakékoli víry“. Katolická církev však chtěla sama před sebou i před světem definitivně vyjasnit nejednoznačnosti ve vztahu dvou pro ní určujících principů: hlásání evangelia a respektování svobody svědomí.

³⁰ Proto vkládá c. 748 § 1 CIC/1983 oproti c. 1322 CIC/1917 do textu slovo právo: „...poznanou pravdu mají na základě božského zákona právo a povinnost přijmout a zachovávat“.

³¹ Morální teolog Helmut Weber vyjadřuje obrat v mentalitě církve takto: „Po staletí v této problematice platné myšlení, podle něhož omyl nemá žádné právo, bylo nahrazeno myšlenkou vycházející od osoby, že byla porušena její důstojnost, jestliže je jí odmítáno právo na náboženskou svobodu.“. In: Weber H., *Všeobecná morální teologie*, Praha 1998, s. 153.

³² Viz *Dignitatis humanae* 2.

³³ Srov. A. G. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa. Un breve commento*, s. 27. Týž autor uvádí biblické příklady, svědčící pro svobodu volby: Mt 19, 17 – „Chces-li vejít do života, zachovávej příkázání“, J 6, 67: „I vy chcete odejít?“.

Resumé

Autor se zamýšlí nad specifikem předmětu právní úpravy předávání nauky, jímž se kanonické právo liší od práva sekulárního v demokratickém, ideologicky neutrálním státu. Všímá si podstatné změny koncepce CIC/1983 oproti CIC/1917: zvěstování již není chápáno pouze jako úkol církevního magisteria, nýbrž celé církve a každého věřícího. Nové pojetí učitelské služby církve dokládá autor také kvantitativními údaji o změnách v kodexové úpravě. Za největší proměnu v pojetí evangelizace považuje kanonickoprávní recepci nauky II. vatikánského koncilu o svobodě svědomí v c. 748 CIC/1983.

Abstract

The Grounds of the Regulation of Annunciation in the Church

The author considers the concept of the regulation of the transmission of teaching which differentiates canon law from secular law in a democratic, ideologically neutral state. He observes the substantial turn in the conception of the CIC/1983 with regard to the CIC/1917. The annunciation hasn't already been considered as a task of church magisterium only, but as a task of the whole Church and every faithful. The author supports the new concept of the teaching office of the Church by evidence of changes in the code regulation. He finds that the reception of the doctrine of the 2nd Council of Vatican on the freedom of conscience by canon law in the c. 748 of the CIC/1983 is the most important change in the concept of evangelization.

Zusammenfassung

Grundlagen der rechtlichen Regelung der Verkündigung in der Kirche

Der Autor reflektiert das besondere Objekt – rechtliche Regelung der Weitergabe einer Lehre – wodurch sich das kanonische Recht vom säkularen Recht im demokratischen, ideologisch neutralen Staat unterscheidet. Er bemerkt die wesentliche Änderung der Auffassung des CIC/1983 gegenüber dem CIC/1917: die Verkündigung wird nicht mehr als ausschließlicher Auftrag des kirchlichen Lehramts, sondern als eine Aufgabe für die ganze Kirche und für jeden Christgläubigen begriffen. Diese neue Auffassung bestätigt der Autor auch mit den quantitativen Angaben, welche die Änderungen in der Regelung des Kodexes illustrieren. Als größte Verwandlung in der Auffassung der Evangelisierung wird die kirchenrechtliche Rezeption der Lehre des II. Vatikanischen Konzils über die Gewissensfreiheit im c. 748 CIC/1983 betrachtet.

Riassunto

I fondamenti del regolamento giuridico dell'annuncio ecclesiastico

L'autore riflette lo specifico dell'oggetto del regolamento giuridico concernente la trasmissione di una dottrina – una differenza del Diritto Canonico da quello secolare in uno Stato democratico e ideologicamente neutro. Inoltre, si accorge di una differenza sostanziale della concezione del CIC/1983 da quella del CIC/1917: l'annuncio non è più concepito come compito solo del magistero ma piuttosto di tutta la Chiesa e di ogni credente. L'autore illustra il cambiamento della concezione globale con i dati quantitativi sui cambiamenti della normativa codiciale. Un cambiamento più notevole nella concezione dell'evangelizzazione rappresenta la ricezione della dottrina conciliare sulla libertà della coscienza nel c. 748 del CIC/1983.

O autorovi

Stanislav Přibyl se narodil roku 1966 v Praze. Právnickou fakultu Univerzity Karlovy absolvoval v roce 1989. Nyní studuje na právnické fakultě Lateránské univerzity v Římě. Je členem pracovního výboru Společnosti pro cirkevní právo v Praze.

Stanislav Přibyl was born in Prague in 1966. He finished his studies at the Law Faculty of Charles University in 1989. In 1990 he started theological studies at the Catholic Theologic Faculty of Charles University. He continued and finished this studies at the Pontifical Lateran University in Rome. Now, he is a student of the Law Faculty there. He is a member of the directors board of the Church Law Society.

Stanislav Přibyl wurde 1966 in Prag geboren. Sein Studium an der juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag hat er im Jahre 1989 abgeschlossen. In dieser Zeit studiert er an der juristischen Fakultät der Lateranuniversität in Rom. Er ist Mitglied des Ausschusses der Gesellschaft für Kirchenrecht zu Prag.

Stanislav Přibyl è nato nel 1966 a Praga. Nel 1989 è stato laureato in diritto nella Facoltà di giurisprudenza dell'Università di Carlo a Praga. Nel tempo attuale studia il Diritto Canonico nella Pontificia Università Lateranense a Roma. Fa parte del comitato della Società di Diritto Canonico a Praga.

Autonomie církví v Evropě

Prof. Roland Minnerath

Text osnovy přednášky proslovené prof. Rolandem Minnerathem ze Štrasburku na Druhé euroamerické konferenci o náboženské svobodě „Církevní autonomie a náboženská svoboda“, konané v Trevíru ve dnech 27.–29. května 1999.

Slovo – nikoli samotný pojem – autonomie vztahující se k institucionálnímu vztahu církvi k právním řádům států, v nichž působí, je novodobý. Požadavek autonomie nebyl vyjádřen v téže intenzitě všemi církvemi nebo náboženskými společnostmi. Některé z nich snášely lépe než jiné břímě někdejší kontroly ze strany státu. Narozdíl od Ameriky se v Evropě vztahy státu a církve vyvíjely velmi diferencovaně, což přetrvává až do dnešních dnů. V krátké historii Spojených států prostý princip prvního dodatku Ústavy nebyl nikdy zpochybňen a svou existencí dále zaručuje soužití náboženských organizací v společném rámci právní rovnosti pro všechny subjekty. Pro evropské státy byl charakteristický systém státních nebo oficiálních církví s určitými poměrně důležitými odchylkami: silně se se státem identifikovaly národní pravoslavné církve, dále též anglikáni a luteránské církve. Katolická církev zastávala s větším úspěchem princip zásadního rozlišení dvou odlišných právních řádů. Od 11. století se pro ni stal rozhodujícím požadavek *libertatis Ecclesiae*, požadavek svobodné samosprávy.

V novější době změny, jež zasáhly světskou společnost, spolu s postupující sekularizací západní civilizace vedly ve většině států k zvětšení odstupu mezi společností a náboženstvím, mezi církví a státem. Nebyla to Velká francouzská revoluce, která církvi poskytla autonomii. Ve stejném roce (1791), kdy byl ve Spojených státech amerických přijat první dodatek k Ústavě, došlo totiž ve Francii k naprostému postátnění katolické církve skrze Civilní ústavu duchovenstva (*Constitution civile du clergé*). Proto můžeme již nyní konstatovat, že není divu, jestliže různorodé dějinné faktory včetně sebeidentifikace církví a vlivu národních právních tradic tak silně zasahují i do současné církevní legislativy evropských států.

Jakou autonomii církve hledají?

Ačkoli všechny evropské státy podepsaly Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966 a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv

z roku 1950, ústavy jednotlivých evropských států ukazují, jak rozdílný je jejich přístup k náboženství a následně pak i k náboženským institucím. V některých případech je ústava v souladu s očekáváními církví, ať už jsou státní, státem uznané či naopak veřejnou mocí neuznané. V jiných případech je ústavní právo svědkem soupeření mezi státem a církví a jednostranně ukládá, jakou podobu náboženství má či jakou by mělo mít. I když v současnosti lze pozorovat určitý soulad mezi církvemi požadujícími autonomii, ne všechny církve nebo náboženské organizace vyjádřily tu samou potřebu či přání institucionální autonomie vzhledem ke státu.

Požadavek samosprávy vychází z vlastního chápání specifické identity církve ve srovnání se světskou společností a jejím právním vývojem. Takové chápání se může lišit s ohledem na historický a právní kontext. Dlouhá debata mezi katolickou církví a protestanty ohledně právního pojetí církví táhnoucí se od 17. století až do dnešních dnů pokračuje s tím, že na obou stranách se uchovává vlastní pojetí domény výlučné kompetence. Katoličtí kanonisté bránili přesvědčení, že Církev přijala od svého Zakladatele všechny prostředky nezbytné k udržení její nezávislosti na státu. Luteránští teologové ospravedlňovali volbu jejich církví podřídit vnější správu právních záležitostí politické moci. Katolíci tvrdili, že Církev je organizací *sui iuris*, požívající naprosté institucionální autonomie vzhledem ke státu, zatímco protestanté trvali na tom, že všechna právní pravidla v církvi jí udělil stát, což ale bylo koherentní s luterskou naukou o dvou vládách. Avšak zatímco katolická církev bojovala o institucionální autonomii s absolutistickým i liberálním státem, jinou výzvu samosprávě učinili evangeličtí nonkonformisté v Anglii a USA. Tyto náboženské společnosti neměly vůbec žádný styčný bod, který by je se státem poutal. Nebojovaly narozdíl od katolické církve za naprosté organizační sebeurčení, nýbrž žádaly svobodu pro jednotlivce ve více a více pluralitní společnosti. Právě nonkonformistické křesťanské skupiny v Novém Světě stály u zrodu amerického pojetí náboženské svobody, jež v mnohém ovlivnilo vývoj právních instrumentů v dané oblasti v mezinárodním měřítku po roce 1948.

Světová rada církví potvrdila roku 1948 a poté i v roce 1961, že článek 18 Všeobecné deklarace lidských práv je v souladu s křesťanským chápáním svobody. Katolíci dokumentem *Dignitatis humanae*, přijatým na Druhém vatikánském koncilu, uznali, že všeobecné právo na náboženskou svobodu garantované mezinárodním právem i ústavami států pokrývá potřebu církevní svobody tak, jak jí byla Církev obdařena svým Zakladatelem. Navíc Druhý vatikánský koncil zdůraznil všeobecné pravidlo, že „každý ve své vlastní sféře, stát a církev jsou na sobě nezávislé a autonomní“, a volal po nastolení systému „zdravé spolupráce“ (pastorální konstituce *Gaudium et spes* čl. 76 odst. 3). Srovnáme-li ústavy států a církevní dokumenty, stáváme se pravděpodobně svědky paralelních, ne

vždy se překrývajících tvrzení o tom, co je náboženství a kolektivní náboženská svoboda: dvě pojetí, jež jsou daleka toho nalézt pro obě strany přijatelnou definici. Zvláště evropské ústavy a zákony nabízejí širokou škálu rozdílných právních přístupů k této materii.

Normy ústavního práva zaručující náboženskou svobodu při pojednávání o tomtéž předmětu nepostupují zdaleka jednotně. V prvé řadě málodky kvalifikují fenomén náboženství jako takový. Často ani neexistuje uznání náboženství jako zvláštní kategorie odlišné od spřízněných pojmu – přesvědčení, svědomí a myšlení. Během neúspěšných diskusí o projektu smlouvy o náboženské svobodě (1987) byl učiněn pokus o definici zahrnutelnou pod ekvivalentní pojem „náboženství nebo přesvědčení“ v následující podobě: „přesvědčení, teista, non-teista, ateista“. Zde jde o vynikající ukázku osvíceneckého chápání náboženství jako formy individuálního přesvědčení, smýšlení a víry, o nichž rozhoduje jednotlivec stejně jako o svém pohledu na kteroukoli jinou otázku. Tento přístup nalezneme i ve francouzské Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789, v článku 10, který praví: „Nikdo nesmí být pronásledován pro své názory, včetně náboženských, nenarušuje-li jejich projevem veřejný pořádek ustanovený zákonem“. A tak náboženská svoboda není nic jiného než jednou z podob svobody přesvědčení a je ve své podstatě svobodou individuální. Přitom ale většina věřících v odpovědi na otázku, co je náboženská víra, odvětí, že jde o vztah mezi Bohem a člověkem a věrnost jeho Zjevení, nikoli vlastní pílí vytvořený názor.

Nahlédneme-li do evropských ústav, můžeme vypozorovat, že Francie, Španělsko i Německo explicitně spojují náboženství v každém případě s něčím trochu odlišným: ať už s názorem (Francie, už citováno), náboženským či světonázorovým vyznáním (Německo, čl. 4 odst. 1 Základního zákona, dále ZZ), příslušností či nepříslušností k vyznání nebo světonázoru (Německo, čl. 33 odst. 3 ZZ). Článek 16 španělské ústavy z roku 1978 spojuje potom ideologii, náboženství a víru. Více homogenní pohled na náboženství pak poskytují jiné ústavy, například nizozemská a polská (skupina náboženství a víra, viz čl. 6 nizozemské ústavy z roku 1983 a čl. 53 polské ústavy z roku 1997).

Od roku 1948 mezinárodní právo zaručuje právo na náboženskou svobodu jako individuální právo, které může být realizováno ve společenství s jinými. Takové je pojetí článku 18 Všeobecné deklarace lidských práv a článku 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966. Článek 9 Evropské úmluvy z roku 1950 obsahuje podobné znění. V těchto základních normách ale nejsou náboženské společnosti zmiňovány. Ba ani netvoří oddělený a ohrazený organizační celek, hovoří-li se o těch, kteří „projevují své náboženství nebo víru vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů“. Náboženská sdružení nejsou nijak právně kvalifikována. Vyjádření a úprava právní struktury a norem náboženských společností se

ponechává na bedrech zákonodárství jednotlivých států, kde dějinné faktory a specifické právní tradice sehrávají rozhodující úlohu při vytváření příslušných norem. Lze vysledovat, že mezinárodní právo si ve stávající podobě výborně rozumí s původně americkým experimentem: žádné státní či uznávané církve, žádná omezení svobodného výkonu náboženského vyznání, žádné náboženské společnosti v pozici partnera v právních otázkách. V právním řádu státu pak náboženské společnosti mohou nabývat právních forem tak jako jakékoli jiné korporace. V následujícím výkladu se zaměříme na skutečnost, že evropské ústavy pojímají náboženské instituce velmi rozličnými způsoby.

Právní formy institucionální autonomie

Klasické třídění evropského konfesního práva zpravidla rozlišuje mezi zeměmi se státními církvemi (anglikáni a luterské církve ve Skandinávii), státy s právně uznanými církvemi, plnícími za určitých podmínek i veřejnoprávní funkce, tedy typicky v Německu, Rakousku, Švýcarsku a jižní Evropě, zeměmi, kde veřejná moc kontroluje církve a kde se setkáme s relikty napoleonské právní tradice (Belgie, Lucembursko, Alsasko), a státy, v nichž je náboženství považováno za soukromou aktivitu občanů (Francie, Nizozemí).

1) Státní církve

Existence státního náboženství neznamená nutně ztrátu autonomního postavení církve, přičemž pojem státního náboženství je nutno odlišovat od pojmu oficiální, ustavené (*established*) církve. Možná pro někoho paradoxně právě druhý pojem poskytuje ve většině případů „zvýhodněným“ církvím obecně menší prostor pro institucionální samosprávu, zatímco ústavně zakotvené postavení katolictví jako státního náboženství v Itálii do roku 1984 nebo ve Španělsku před rokem 1976 nestálo v rozporu s jinou normou ústavního práva deklarující nezávislost a suverenitu katolické církve ve sféře jejích vlastních záležitostí (italská ústava z roku 1946 i bývalý španělský konkordát z roku 1953).

Církve Anglie a Skotska jsou oficiálními, ustavenými církvemi plnícími pochopitelně i ceremoniální funkce v úzké součinnosti se státem. Jde o jediné uznané náboženské společnosti ve Spojeném království, jejichž autonomie je omezena. Tak kupříkladu v čele Anglické církve (*Church of England*) stojí královna. Na druhé straně klérus není financován přímo státem, poněvadž platy pocházejí z prostředků církevních fondů. Ustavené církve nemají ani monopol na náboženskou výuku ve školách.

Snad jedinými fyzickými osobami, jejichž náboženská svoboda není zaručena, jsou panovníci. Tak švédský Zákon o nástupnictví z roku 1810 předepisuje, aby

panovníci náleželi k augsburskému vyznání (čl. 4). Norská ústava z roku 1814 stále platí, přičemž podle jejího článku 2 představuje evangelicko-luteránské vyznání oficiální náboženství státu a navíc všichni luteráni jsou povinni vychovávat své děti v tomto náboženství. Nejen panovník, ale více jak polovina ministru musí náležet k oficiálnímu náboženství (čl. 12,2). Oficiální církev nemá zaručenu právní autonomii. Článek 16 zmocňuje krále rozhodovat o veřejných církevních záležitostech a bohoslužbách, poskytuje mu nejvyšší rozhodovací moc na shromážděních týkajících se náboženských záležitostí a přisuzuje mu i kontrolu nad učiteli náboženství.

Řecká pravoslavná církev požívá zvláštní právní ochrany jakožto „převažující náboženství v zemi“ (řecká ústava z roku 1975, čl. 3 odst. 1). Článek 3 ústavy má deklatorní podobu, přičemž obsažená kanonicko-teologická prohlášení mohou být interpretována jako vymezení rámce církevní autonomie ve sféře ústavního práva. Pravoslavná církev je prohlášena za „autokefální, vykonávající svá suverénní práva nezávisle na jiných církvích“, což nám však nic neříká o její závislosti či nezávislosti na státu. Ústava dokonce zakazuje překlady Písma svatého bez povolení autokefální církve. Základní princip uplatňující se ve vztahu církve a státu je tzv. synallelia (rozlišování a reciprocita), která znamená organizační samostatnost a funkční solidaritu. V mnoha ohledech pravoslavná církev vystupuje jako orgán státu, například ve sféře záležitostí manželských, vzdělávacích či co do náboženských svátků.

2) Státem kontrolované uznané církve

Druhým modelem, s nímž se v Evropě setkáváme, je systém státem kontrolovaných církví. Své kořeny má ve francouzském zákoně o organizaci kultovních věcí z dubna roku 1802, který uváděl do vnitrostátního právního řádu konkordát uzavřený s papežem a normy konfesního práva sjednotil pod pojmem organických článků, zvlášť upravujících v jedné části problematiku katolické církve, v druhé pak „protestantské kulty“. Později došlo k přijetí jednostranného ustanovení dotýkajícího se „kultu židovského“ (1844). Zvolený pojem implicitně zahrnuje takové pojetí náboženství, jež do popředí staví otázku vnějších náboženských úkonů. Tento typ právní úpravy stále platí v Alsasku, Belgii a Lucembursku, kam se rozšířil prakticky v té samé době. Organické články představují právní normy jednostranně vytvořené státem, regulující vnitřní fungování příslušných kultů. Ve Francii byly články jednoduše připojeny ke konkordátu bez předchozí dohody či ujasnění dané věci s církví. Katolická církev články nikdy nepřijala, ale musela se naučit s nimi žít. Konkordát sám o sobě přiznal hlavě státu právo vybírat biskupy, stejně jako tomu bylo za „starého režimu“. Došlo tak k zakonzervování prostředků kontroly nad duchovenstvem a církevními aktivitami, aniž by se sám stát vázel na církev nějakým zvláštním poutem. Oficiální

ideologie vyjádřená prefektem Portalisem spočívala na přesvědčení, že náboženství je užitečné k udržení morálních standardů mezi lidmi a k šíření loajality vůči státu. V Napoleonově Francii legislativa na církvích požadovala, aby, pokud chtějí být „partnery“ státu a hrát svěřenou společenskou roli, získaly oficiální povolení. V Alsasku, kde zmíněná právní úprava stále plně platí, se počet uznaných „kultů“ od počátku 19. století nezvýšil, zatímco v Belgii došlo k změnám umožňujícím, aby za stávajícího právního rámce dnes působilo již 7 církví.

Belgická ústava obsahuje detailnější ustanovení ohledně právního postavení uznaných církví. Článek 21 zakazuje státu zasahovat do ustavování duchovních jednotlivých církví. Stát jim nesmí zabraňovat v kontaktu s představenými či ve zveřejňování jejich aktů. Tato ustanovení ruší souběžné právní normy obsažené v organických článkách ve smyslu zajištění autonomie církví. Potvrzuje se pouze přednost civilního obřadu před církevním sňatkem. Duchovní uznaných náboženství stejně jako reprezentanti sekulárních obecně prospěšných morálních aktivit mají nárok na zabezpečení ze strany státu (čl. 181).

Lucembursko si také zachovalo povinnost přednosti civilního sňatku před náboženským obřadem (čl. 21 ústavy z roku 1868). Ústava počítá s uzavíráním smluv s dalšími církvemi, zachovávajíc přitom práva vtělená do francouzských organických článků (článek 22).

V těchto třech územních oblastech nikoli samotné církve, nýbrž administrativní celky, sloužící i jako finanční struktura, požívají právního uznání – diecéze, farnosti, semináře, uznané církevní řády atd. V roce 1981 získala lucemburská diecéze soukromoprávní subjektivitu.

3) Odluka bez právního uznání či institucionální spolupráce

Francouzská ústava z roku 1958 církve vůbec nezmiňuje a náboženské otázky přenechává ustanovení obsaženému v již citovaném článku 10 Deklarace práv člověka a občana z roku 1789. Republika se pak označuje jako „laická“, což je v přímé návaznosti na zákon o odluce církve od státu z roku 1905, který zrušil předchozí legislativu a rozhodl se neuznávat náboženské společnosti a aktivity ani v soukromoprávní sféře. Od této doby právo pochopitelně ignoruje i pojmy církev a církevní autonomie. Náboženským organizacím se nabízelo uznání v rámci obecného spolčovacího zákona z roku 1901. Při zaručení svobody přesvědčení a spolčovací svobody se občané sdílející shodné náboženské vyznání mohli sdružovat stejně jako členové jiných nevýdělečných organizací. Každé setkání (např. běžná bohoslužba) muselo být předem ohlášeno a obdržet zvláštní povolení. Daná forma sdružování ovšem zůstala pro katolickou církev nepřijatelná, což se projevilo jejím výslovným odmítnutím. Postupně došlo k určitému vývoji, při němž stát upravil podobu spolčovacího práva tak, aby více vyhovovala hierarchické struktuře katolické církve.

Nedostatek institucionální autonomie církví je stále více zřetelný s ohledem na právní uznání církevních řádů, které závisí na zvláštním rozhodnutí státního orgánu. Členové těchto řádů jsou navíc diskriminováni ve svých občanských právech, protože se jim upírá možnost vykonávat některé veřejné funkce jako například vyučovat na veřejných školách. Vyučování náboženství pochopitelně není předmětem školních osnov. Rodičům, kteří si přejí posílat děti na hodiny náboženství v jednotlivých farnostech, je poskytován jeden volný půlden v týdnu.

Objeví-li se nové náboženské společnosti, orgány veřejné moci požadují vytvoření reprezentativních orgánů jako institucionálních partnerů k jednání. V nejnovější době se takovýto přístup ukázal dosti obtížným v případě muslimské komunity, přičemž se v této souvislosti hovoří i o zasahování do její náboženské autonomie.

4) Autonomní a spolupracující náboženské společnosti

Ústava tzv. Výmarské republiky (konkrétně čl. 137 ústavy z roku 1919) obsahuje první ustanovení tohoto druhu, na jehož základě si lze představit kompletní sadu právních norem zaručujících institucionální autonomii náboženských společností (*Religionsgemeinschaften*). Šlo opravdu o novinku v porovnání s předešlým stavem, kdy protestantské církve mnohdy v Německu požívaly postavení státních církví, oproti kterým si více svobody uchovávala církev katolická. Nyní se obě hlavní církve nalézají ve stejně pozici a stejně jako i jiné organizované společnosti požívají status korporací veřejného práva (*Körperschaft des öffentlichen Rechts*). Podle ústavy náboženské společnosti poskytující určitou záruku trvání s ohledem na jejich uspořádání a počet členů mohou zmíněný status získat. Náboženské i světonázorové organizace si svobodně určují vnitřní strukturu i společenské cíle. Je jim zaručeno tzv. právo na sebeurčení (*Selbstbestimmungsrecht*), představující klíčový pojem německého konfesního práva. Korporace veřejného práva mají oprávnění získávat daně od svých členů s pomocí státních berních úřadů. Platnost článků 136–139 a 141 ústavy z roku 1919 potvrdil článek 140 Základního zákona (*Grundgesetz*) SRN z roku 1949. Vztah státu a církve se zakládá na dvou principech. První z nich spočívá na skutečnosti, že v Německu neexistuje státní církev a církev je od státu oddělena. Druhá zásada říká, že náboženské společnosti regulují a spravují své záležitosti samostatně (*Selbstbestimmungs- und Selbstordnungrecht*) v rámci pro všechny platného zákona. Žádný orgán státní moci nesmí zasahovat do ustanovování duchovních. Princip institucionální autonomie pokrývá nejen náboženskou výuku na školách, jak ji zaručuje článek 7 odst. 2–4 Základního zákona v rámci práva rodičů poskytovat dětem náboženskou výchovu, ale i otázky sdružování, pořádání bohoslužeb, dobročinných aktivit, pracovních vztahů a ochrany dat.

SRN uznává i soudní autonomii církví. Jediným limitem je respektování obecných právních norem. Církev ani stát nemohou zasahovat do vnitřních záležitostí druhého subjektu. Na druhou stranu určitá omezení lze nalézt v ustanovení konkordátů v oblasti veřejného zájmu, přičemž v praxi se jedná zpravidla o takové záležitosti jako vytváření popř. změna hranic územních jednotek náboženských společností, kdy se vyžaduje souhlas vlády (srov. čl. 11 Říšského konkordátu), popř. závazek jmenovat biskupem pouze státního příslušníka té které země (tento požadavek zaznívá ve většině evropských konkordátů).

Vedle toho všechny náboženské společnosti mohou nabývat právní subjektivity v souladu s obecnými ustanoveními soukromého práva. Dále mohou získat status korporace veřejného práva či zůstat společností soukromého práva, přičemž se jim i tak zaručuje vnitřní autonomie. Světonázorovým organizacím se právě tak jako náboženským společnostem může dostat veřejnoprávního statutu.

V Rakousku Základní zákon o všeobecných právech státních občanů z roku 1867 zůstal i po pádu monarchie součástí ústavního pořádku státu. Jeho článek 15 pojednává o právech církví a náboženských společností. Církve uznané zákonem upravují a spravují své vnitřní záležitosti samostatně. Ostatní náboženské společnosti taktéž požívají vnitřní svobody. Zejména spravují fondy a finanční prostředky určené k zajištění bohoslužeb popř. jiných aktivit.

Ústava Švýcarského spříseženstva z roku 1874 neobsahuje žádná pravidla vztahující se k vnitřnímu uspořádání církví. Pouze stanoví, že zřizování nových biskupství na území Spolku musí předcházet souhlas vlády (článek 50 odst. 4). Schvalování konfesněprávních předpisů náleží do samostatné kompetence každého z 26 kantonů, z nichž některé jsou z historického hlediska katolické, jiné protestantské či smíšené. Nelze pominout, že zde každá konfese výrazně ovlivňovala podobu kantonálních ústav. Tak protestantské kantony v duchu Zwingliho tradice udržovaly evangelické státní církve, u nichž není možné hovořit o institucionální samosprávě. Koneckonců i dnes si kantony Zürich, Bern a Waadt udržují silnou státní kontrolu nad svými reformatovanými církvemi. Protestanští duchovní jsou zde placeni státem. Pouze kantony Ženeva a Neuchâtel vytvořily jakýsi model odluky státu od církve. Ale většinou i tam si hlavní náboženské společnosti uchovaly status korporace veřejného práva. Církevní daň se vybírá od členů církve i od právnických osob včetně firem. Stát navíc může církevní aktivity financovat přímo. Současným trendem je posílení rovnosti církví navzájem vzhledem k jejich postavení vůči kantonu. K oblastem, v nichž platí ve švýcarských kantonech omezení institucionální autonomie církví, patří účast v místních volbách, vytváření nových územních jednotek či užívání výnosu církevních daní k ne výlučně náboženským aktivitám. Zde se zpravidla vyžaduje povolení. Některé kantony uznaly i netradiční náboženské organizace s určitým

počtem členů, jasnou vnitřní strukturou a zárukou trvalejší existence. V roce 1980 Spolkové shromáždění odmítlo návrh směřující k důsledné odluce státu od církve.

5) Nezávislost a spolupráce

Nová španělská ústava vylučuje státní náboženství. Veřejná moc ale bere v úvahu náboženské přesvědčení občanů, a proto vytváří odpovídající vztahy s katolickou církví a ostatními denominacemi. Katolická církev je uznáným právním subjektem se zaručenou vnitřní autonomií (článek 16 ústavy z roku 1976). Podle zákona o náboženské svobodě z roku 1980 všechny náboženské společnosti požívají právní subjektivity poté, co jsou registrovány. To také znamená, že poté se uznává i jejich vnitřní samospráva.

Portugalská ústava z roku 1976 zcela jasně stanoví, že církve a náboženské společnosti jsou odděleny od státu a těší se svobodnému výkonu svých aktivit a bohoslužeb (článek 41 odst. 4). Ustanovení o odluce státu od církve je ustanovením ústavy, které nemůže být předmětem změny (článek 288 písm. c).

Polská ústava z roku 1997 se věnuje konfesnímu právu v obsáhlém článku 25, který přiznává církvím rovná práva. Odstavec 3 ujišťuje, že vztah státu a církvi „se zakládá na zásadě uznání jejich autonomie a vzájemné nezávislosti každého subjektu ve své vlastní sféře a také na principu spolupráce pro individuální i společné blaho“ (článek 25 odst. 3). Posléze se odkazuje na úpravu vztahů s katolickou církví v mezinárodní smlouvě (konkordát podepsaný roku 1993 byl ratifikován v roce 1998), přičemž vztahy k ostatním církvím upravují zákony. Obsažené formulace kombinují ustanovení článku 7 italské ústavy z roku 1946 se zněním článku 76 odst. 3 pastorální konstituce *Gaudium et spes* z roku 1965. Jde takřka o ideální příklad akceptování současné katolické doktríny o vztahu státu a církve založené na autonomii, nezávislosti a spolupráci, přičemž všechny tyto podmínky zavazují oba partnery a zaručují jejich svobodnou spolupráci. Podle článku 53 polské ústavy jsou všechny právem uznané náboženské organizace oprávněny vyučovat na školách náboženství.

italská ústava poprvé zaručila kvalifikaci „nezávislý a svrchovaný“ jako ustanovení vztahující se jak ke státu, tak i ke katolické církvi (článek 7 ústavy z roku 1946). Lateránské dohody z roku 1929 zůstaly po druhé světové válce i nadále platné. Je vhodné připomenout, že právě v jejich preambuli se o Svatém Stolci hovoří jako o „zcela a zjevně nezávislém“, přičemž se mu zaručuje „absolutní nezávislost pro výkon jeho misijního poslání ve světě“. Článek 8 italské ústavy pak zaručuje stejnou autonomii i ostatním náboženským společnostem, které mají právo „organizovat se podle vlastních statutů, pokud tyto neodporují italskému právnímu řádu“. Dále se jim přiznává oprávnění uzavřít se státem dohodu o vzájemných vztazích, která se stává součástí právního řádu země, je-li poté

schválena zákonem. Možnost uzavřít se státem smlouvu týkající se i institucionálního postavení je charakteristická právě pro náboženské společnosti a odlišuje je od občanských sdružení.

Slovo autonomie se po roce 1984 objevuje ve smlouvách uzavřených s valdenskými a pěti dalšími náboženskými společnostmi. Ústavní soud (rozhodnutí číslo 44) v roce 1988 rozhodl, že tento pojem znamená záruku institucionální autonomie, s níž stát zakazuje sám sobě zasahovat do utváření vnitřních norem církví. V roce 1989 ústavní soud potvrdil zásadu autonomie i princip „laicita“, který znamená nikoli lhostejnost či nepřátelství vůči náboženství, nýbrž představuje záruku náboženské svobody. Během rozhodování o uznání nových náboženských společností státní rada oznámila, že se bude zajímat pouze o institucionální strukturu, nikoli o jejich doktrínu či aktivity. Znamená to, že zde bude respektovat „sebekvalifikaci“ náboženských společností a nebude zde provádět zvláštní samostatná šetření. V nejnovější době kasační soud nepotvrdil rozhodnutí ignorující specifickou podstatu náboženských společností. Dokonce i ty církve, které nepodepsaly se státem smlouvu, požívají vnitřní autonomie a řídí se svými statuty.

Irská ústava z roku 1937 je v mnoha směrech pozoruhodná. Vyjadřuje pohled katolické společenské doktríny, aniž by akceptovala výlučnost tradiční katolické nauky o konfesním státě. Stát uznává svou odpovědnost vůči Bohu Všemohoucímu, od něhož pochází všechna moc (preamble ústavy) a jemuž je odpovědná veřejná správa. V zemi ale není žádné státní náboženství: „Stát zaručuje, že nebude zavádět žádné náboženství.“ (článek 44 odst. 2.2). Stát financuje školy všech náboženských denominací. Každá církev se těší plné vnitřní samosprávě: „Každá náboženská společnost má právo řídit své vlastní záležitosti, vlastnit, nabývat a spravovat majetek, movitý i nemovitý, a udržovat zařízení pro náboženské a dobročinné cíle.“ (článek 44 odst. 2.5). Ústava dokonce zakazuje zcizování majetku náboženských a vzdělávacích institucí (čl. 44 odst. 2.6).

Autonomie jako obecný trend

Specializované zákony o náboženské svobodě a právní věda se často zabývají autonomií církví v některých citlivých oblastech, jakými jsou např. víra a vnitrocírkevní řád, církvi zřízené obecně prospěšné společnosti, vyučování náboženství na školách nebo ustanovování duchovních.

Patrně největší výzvou církevní autonomii je otázka práva na svobodné šíření svého učení, své víry. Tento fakt není zase až tak samozřejmý, pokud je určitá náboženská doktrína nějakým způsobem zakotvena v ústavě státu. Případné ekumenické úsilí po spojení s jinou církví by tak kupříkladu mohlo být ustanove-

ními ústavy vyloučeno. V Británii či Dánsku by nemohlo dojít ke sloučení oficiální církve s jinou náboženskou společností beze změny norem ústavního práva. V Řecku je podle ústavy tamější pravoslavná církev podřízena konstantinopolskému patriarchovi, církevní orgány jsou stanoveny a potvrzeny ústavou (čl. 3) a případný pokus o jejich reformu či změnu by se neobešel bez revize základního zákona.

Luteránské církve ve Skandinávii jsou řízeny svými parlamenty, které rozhodují o otázkách víry a řádu v církvi. Pastoři těchto denominací nemají právo odmítnout křest dítěte nepraktikujících rodičů. Proceduru volby biskupů a duchovenstva upravuje zákon. Také *Church of England* potřebuje potvrzení ze strany parlamentu pro některá vnitřní rozhodnutí jako například změnu základní knihy modliteb (*Prayer Book* 1927, 1928) nebo v otázce svěcení žen. Stojí za pozornost, že Švédsko se rozhodlo zrušit počínaje rokem 2000 postavení luterské církve jako církve státní a udělit všem církvím rovné postavení s uznáním jejich rozhodovací autonomie. Ostatní státy přiznávající některé církvi postavení státního náboženství ponechávají takové náboženské společnosti plnou vnitřní svobodu ve věcech věrouky a vnitřního uspořádání. Uváděným důvodem bývá spíše indiferentní postoj státu než explicitní zvažování náboženských problémů.

Svobodné jmenování duchovních je takřka klasickým testem fungujícího práva na sebeurčení církví. V novější historii si právo na svobodné ustanovování duchovních vybojovaly nejprve nonkonformistické církve. V zemích s oficiálním náboženstvím si právo vybírat biskupy zpravidla osoboval panovník či vláda, což se dodnes v zásadě nezměnilo. Například *Church of England* předkládá seznam se jmény dvou kandidátů na úřad biskupa vládě, která jednoho z nich vybere a postoupí návrh na jeho jmenování panovníkovi. V Řecku se volba athénského arcibiskupa Svatým synodem odehrává v přítomnosti vládního zmocněnce.

V katolických zemích prerogativu hlavy státu zasahovat do obsazování biskupských úřadů zrušily až konkordáty z doby po Druhém vatikánském koncilu (Španělsko, Monako, Lucembursko). V konkordátech uzavíraných po první světové válce se objevovala povinnost informovat vlády příslušných států před vlastním ustanovením do funkce tak, aby mohly být vysloveny případné námitky proti obsazení úřadu určitou osobou. Od Druhého vatikánského koncilu se obecně počítá pouze s úředním oznámením obsazení církevního úřadu. Alsasko je dnes jedinou oblastí na světě, kde jsou biskupové uváděni do úřadu rozhodnutím hlavy státu, přičemž ostatní duchovní ustanovuje vláda. V jižní Evropě již omezení svobodného obsazování církevních úřadů neexistují.

Více spletitý je vztah státu a církve v oblastech, kde církve zajišťují širokou škálu veřejných služeb, jakými jsou kupř. školy, nemocnice, mateřské školy,

teologické fakulty na státních universitách apod. Náboženské společnosti se pak stávají partnerem státu v sociálních aktivitách. V Německu obě hlavní církve patří mezi největší zaměstnavače v zemi. Zde vyvstává problém pracovního zákonodárství a specifického zaměření činnosti církví zřízených sociálních zařízení, přičemž zmíněnou specifickost respektují a podporují i zákony. Zaměstnanci akceptují závaznost kritérií určených církvemi pro přijetí do pracovního vztahu i pro případné rozvázání tohoto vztahu. Církev jsou však vtaženy tak těsně do sítě sociálních služeb, že jsou de facto zkráceny ve své autonomii. Sebeurčovací práva jak církví, tak i státu jsou ale navzájem nezávislá, což platí i pro jejich aktivity v sociální sféře. Na jedné straně církev sledují své sociální a vzdělávací aktivity náležející k jejich misijnímu poslání a tedy i do sféry jejich organizační autonomie. Na druhé straně stát musí i zde zachovávat princip pozitivní aplikace náboženské svobody.

V Německu, Rakousku a Švýcarsku se setkáváme s ústavním zakotvením vazby mezi církvemi a původně civilněprávním institutem korporace s nikoli nevýznamnými důsledky. Poněvadž církevní daně jsou povinné pro všechny členy těchto korporací, ti občané, kteří nechtějí platit církevní daň, musejí oznámit své vystoupení z církve, lhostejno zda z přesvědčení či z nezbytnosti. To samozřejmě představuje zásadní omezení autonomie církve jako společenství víry. Potud španělský a italský model vylučuje případné interference mezi státní příslušností a příslušností k církvi. Každý si může svobodně vybrat, zda venuje svůj příspěvek v podobě určitého procenta z daně církvi nebo na jiný účel, aniž by taková volba měla nějaké důsledky ve sféře církevního nebo vnitrostátního práva.

V západní Evropě nově přijaté ústavy směřují zpravidla sice k zásadní, avšak přátelské odluce státu od církve. Například Nizozemsko v roce 1983 zrušilo stávající ustanovení vztahující se k církvím, ale rozhodlo se ponechat na přechodnou dobu v platnosti normy zaručující poskytování finančních prostředků náboženským společnostem popř. duchovním, dokud nebude přijata nová úprava (kapitola 9, článek 4). Ve skutečnosti až do roku 1972 byli všichni duchovní placeni státem. V roce 1981 stát vykompenzoval své poslední závazky zřízením fondu spravujícího peněžní prostředky pro podporu kněžstva různých církví. Od této chvíle bude s náboženskými společnostmi jednáno jako s jinými společnostmi soukromého práva bez jakýchkoli fiskálních úlev.

Při pohledu na ústavy přijaté v postkomunistických státech střední a východní Evropy po roce 1990 se zdá, že zakotvují model právního uznání církví a staví na principu spolupráce státu a náboženských společností. Státní církev se neobjevily, ale v některých případech požívají „národní církve“ zvláštního zacházení. Článek 14 ruské ústavy z roku 1993 v odstavci druhém a třetím stanoví, že žádné náboženství nemůže být určeno za státní nebo povinné a že všechna

náboženská sdružení jsou oddělena od státu a jsou si před zákonem rovna. Dále se zaručuje náboženská svoboda včetně práva na šíření náboženské víry. Nově přijatý zákon o náboženských společnostech z roku 1997 se však zdá být v rozporu s druhým odstavcem článku 14 ústavy ve své snaze zkomplikovat registraci náboženských společností nepůsobících v Rusku alespoň po dobu padesáti let. Na druhou stranu se ani zde nesetkáváme s pokusy určovat vnitřní strukturu náboženských organizací.

Za určitou kvintesenci současných trendů v konfesním právu lze považovat v Evropě sdílené směřování k modelu skutečné autonomie církví, a to i přes zásadní rozdílnost jejich právního postavení. Církve historicky se vyvíjející v silné vazbě k určitému národu a právnímu řádu často nemají více náboženské svobody než nová náboženská hnutí s nepropracovanou vnitřní strukturou, leč o to silnějším evangelizačním nábojem. Státy pochopitelně berou v úvahu vzrůstající lhůstějnosc svých občanů k náboženským institucím. Ačkoli se zdá být pravděpodobným tvrzení, že v Evropě vykristalizuje určitá konvergence v právním přístupu k církvím, lze se domnívat, že historie evropských zemí ukazuje nemožnost uniformního řešení jako dostatečně přesvědčivého. A tak asi i nadále bude převažovat odkaz regionální a národní zkušenosti.

Z angličtiny přeložil Jiří Georgiev

Resumé

Koncepcii autonomie církví je třeba chápout v právním a historickém kontextu té které církve a toho kterého národního zákonodárství. Spojené státy americké se zrodily spolu se snahou o oddělení církví od státu, tj. s myšlenkou autonomie vnitřní organizace náboženského života na úrovni common law, která je nepřímo potvrzena i v prvním dodatku Ústavy. V Evropě se všechny církve vyznačovaly nebo se ještě vyznačují úzkým propojením se státní legislativou. V současnosti je tendencí načrtntout určitou homogenitu, pokud jde o právní rovnost v oblasti organizace náboženství ze strany státního práva. Ne všechny církve si přejí stejný typ autonomie. Nabízí se jistá typologie:

- a) Církve působící v Anglii a Skandinávii jsou zcela řízeny státním právem, totéž platí ve větší míře o ortodoxní církvi v Řecku.
- b) V Evropě se vyskytuje též legislativa poznamenaná napoleonským modelem kontroly církví uznaných státem, který se prohlašuje nábožensky neutrální či indiferentní.
- c) Germánský model zavádí na ústavní rovině autonomii církví a stanoví jednotlivé modality institucionální spolupráce církví se státem.
- d) Francie a Nizozemsko neuvažují o institucionální existenci církví. Pojem autonomie zde nemá žádný význam. Spíše se stát snaží zařadit fenomén náboženství do oblasti obecného práva upravujícího sdružování, svobodu mínění, atd.
- e) Nejnovější tendence, ilustrovaná na příkladech Itálie, Španělska a Polska, se inspiruje katolickou doktrínou o vzájemné nezávislosti a nezbytné spolupráci mezi církví a

státem, doktrínou reprezentovanou nedávnými konkordáty. Je jasné, že současný vývoj státního práva směruje k uznání vnitřní autonomie organizace náboženského života. Toto uznání vychází z dvou principů: náboženské neutrality státu a z kolektivní dimenze práva na náboženskou svobodu. Tyto principy se přizpůsobují místním právním úpravám tak, aby vyhovovaly právní tradici a specifickým požadavkům různých církví.

Abstract

The Church Autonomy in Europe

The concept of church autonomy is to be considered in the legal and historical context of any church and national legislation. The United States of America was born together with the effort at separation of church and state, i.e. with the idea of autonomy in internal organization of religious life on the level of common law. This idea is undirectly confirmed by the 1st Amendment of the Constitution. In Europe, all the churches were characterized by close connection with legislation and they has been characterized by this yet. In contemporary, there is a tendency to outline any homogeneity with regard to legal equality in the sphere of organization of religion by the side of state law. All churches don't want the same type of autonomy. There is offered a typology:

- a) The churches in England and Scandinavia are quite directed by state law, it is also true in a high degree for the Orthodox Church in Greece.
- b) In Europe, there emerges also legislation with the signs of the Napoleonian model of control over churches, recognized by the state which declares to be neutral or indifferent towards religion.
- c) The germanic model establishes autonomy of churches on the constitutional level and set down individual ways of institutional collaboration between churches and state.
- d) In France and Netherlands, there isn't considered any institutional existence of churches. The concept of autonomy hasn't any sense here. The state rather seeks to put the phenomena of religion into the sphere of the regulation relating to association, the freedom of opinion etc.
- e) The newest tendency, illustrated by the instances of Italy, Spain and Poland, is inspired by the catholic doctrine of mutual independence and necessary collaboration between church and state, represented by the recent concordats. There is clear that the contemporary development of state law conduced to the recognition of internal autonomy in organization of religious life. This recognition arises from the two principles, i.e. the principle of the religious neutrality of state and the principle of collective dimension of the freedom of religion. These principles accommodate to local regulation in way to conform with legal tradition and specific demands of different churches.

Zusammenfassung

Die Autonomie der Kirchen in Europa

Die Konzeption der Autonomie der Kirche ist im rechtlichen und im historischen Zusammenhang der jeweiligen Kirche und des jeweiligen Staates zu schildern. Die Vereinigten Staaten von Amerika entstanden gemeinsam mit dem Bemühen um die Trennung der Kirche vom Staat, d.h. gemeinsam mit der Idee der inneren Organisationsautonomie der Religionsgemeinschaften auf der Ebene des common law. Diese Idee ist implicite im Ersten Anhang der Verfassung bestätigt. Demgegenüber waren in Europa und bis jetzt noch sind die Kirchen durch gewisse Verbindung mit der staatlichen Gesetzgebung bezeichnet. Zur Zeit gibt es die Tendenz, bestimmte Homogenität zu schildern, die die Rechtsgleichheit im Bereich der staatlichen Religionsorganisierung betrifft. Jede Kirche wünscht andere Art und Weise der Autonomie. Man kann eine Typologie vorschlagen:

- a) Die Kirchen in England und Skandinavien werden ganz durch das staatliche Recht gesteuert, dasselbe gilt auch für die orthodoxe Kirche in Griechenland.
- b) In Europa gibt es auch die Gesetzgebung, die vom Napoleon'schen Modell der Kontrolle der vom Staat anerkannten Kirchen beeinflusst wird und die sich als religions neutral oder indiferent erklärt.
- c) Das germanische Model etabliert die Autonomie der Kirchen auf der verfassungsrechtlichen Ebene und setzt die einzelnen Modalitäten der institutionalisierten Zusammenarbeit der Kirchen mit dem Staat fest.
- d) Frankreich und Dänemark bemühen sich um kein institutionalisiertes Begreiffen der Existenz der Kirchen. Der Begriff der Autonomie ist hier von geringer Bedeutung. Der Staat gliedert das Phänomen der Religion in die Rechtsbereiche ein, die die Problematik der Vereinigungsfreiheit, der Meinungsfreiheit usw. regeln.
- e) Die jüngste Tendenz, representiert z.B. von Italien, Spanien und Polen, wird durch die katholische Doktrin über die gegenseitige Unabhängigkeit der Kirche und des Staates und über die notwendige Zusammenarbeit untereinander inspiriert. Die Beweise dieser Doktrin stellen die vor kurzem abgeschlossenen Konkordate dar. Es ist offensichtlich, daß die zeitgenössische Entwicklung sich auf die Anerkennung der inneren Organisationsautonomie des religiösen Lebens richtet. Diese Anerkennung erfolgt aufgrund des Prinzips der Religionsneutralität des Staates und des kollektiven Charakters der Religionsfreiheit. Diese Prinzipien werden den lokalen Rechtsregelungen angepaßt, damit sie der Rechtstradition und den spezifischen Anforderungen der verschiedenen Kirchen entsprechen.

Riassunto

L'autonomia della Chiesa e la libertà religiosa

La concezione dell'autonomia delle Chiese va intesa secondo il contesto giuridico di una determinata Chiesa e di una determinata legislazione nazionale. Gli Stati Uniti d'America sono nati insieme con lo sforzo di separare le Chiese dallo Stato, cioè con

l'idea di un'organizzazione interna delle Chiese su livello del *common law*, confermata indirettamente anche nel primo articolo della Costituzione. In Europa tutte le Chiese si distinguevano o ancora distinguono per uno stretto collegamento con la legislazione civile. La tendenza attuale è quella di abbozzare una certa omogeneità nella questione dell'uguaglianza dell'organizzazione della religione da parte del diritto dello Stato. Non tutte le Chiese desiderano lo stesso tipo di autonomia. Si offre una certa tipologia:

a) Le Chiese in Inghilterra e in Scandinavia sono regolamentate del tutto dal diritto dello Stato, ciò vale in una misura ancora più grande per la Chiesa Ortodossa in Grecia.

b) In Europa c'è anche una legislazione contrassegnata da un modello napoleonico di un controllo delle Chiese riconosciute dallo Stato che si dichiara religiosamente neutro o indifferente.

c) Un modello germanico introduce l'autonomia delle Chiese su livello costituzionale e stabilisce le singole modalità di una cooperazione istituzionale tra Chiese e Stato.

d) La Francia e i Paesi Bassi non prendono in considerazione l'esistenza istituzionale delle Chiese. Il concetto di autonomia non ha qui nessun senso. Lo Stato si sforza piuttosto di racchiudere il fenomeno religioso nel campo di un diritto comune che regolamenta le associazioni, la libertà di pensiero ecc.

e) Una tendenza contemporanea, dimostrabile sull'esempio dell'Italia, della Spagna e della Polonia, che s'ispira alla dottrina cattolica dell'indipendenza reciproca e della collaborazione necessaria tra la Chiesa e lo Stato, la dottrina dunque, che è rappresentata dai concordati del tempo recente. Sta di fatto che l'attuale sviluppo del diritto degli Stati tende al riconoscimento di un'autonomia interna dell'organizzazione della vita religiosa. Questo riconoscimento parte da un duplice principio della neutralità religiosa dello Stato e della dimensione collettiva del diritto alla libertà religiosa. Questi principi si adattano ai regolamenti giuridici locali da poter corrispondere alla tradizione giuridica e alle esigenze specifiche delle varie Chiese.

O autorovi

Mons. Roland Minnerath, nar. 1946. Studia absolvoval na Sorbonně a na Gregoriánské universitě v Římě. Získal státní doktorát v oborech správní vědy a katolické teologie. Je doktorem kanonického práva. Vysvěcen na kněze byl v roce 1978. Působil v diplomatických službách u Svatého stolce (1980–1989), v Brazílii, v SRN a u státního sekretariátu Svatého stolce. Od roku 1989 je profesorem na Teologické fakultě University ve Štrasburku. Publikoval 8 knih o počátcích křesťanství a o vztahu církve a státu. Je poradcem státního sekretariátu, členem Mezinárodní teologické komise a Paapežské akademie společenských věd. Základními publikacemi jsou: *Právo Církve na svobodu. Ze syllabu k II. vatikánskému koncilu (Le droit de l'Eglise à la liberté. Du Syllabus à Vatican II. Le point théologique 39)*, Beauchesne, Paris 1982; *Církev a konkordátní státy. Duchovní suverenita (1846–1981)*,

(*L'Eglise et les Etats concordataires. La souveraineté spirituelle*), Cerf, Paris 1983; *Od Jeruzaléma k Říma. Petr a jednota církve v době apoštolů. (De Jérusalem à Rome. Pierre et l'unité de l'Eglise apostolique. Théologie historique 101)*, Beauchesne, Paris 1995.

Mons. Roland Minnerath was born in 1946. He graduated at Sorbonna and at the Gregorian University in Rome. He obtained the state doctorate in administrative science and catholic theology. He is a doctor of canon law. In 1978, he was ordained as a priest. He acted as a member of diplomatic service to the Holy See (1980–1989), in Brasil, in Germany and to the State Secretariate of the Holy See. Since 1989 he has been a professor at the Theology Faculty at the University of Strasbourg. He published eight books on the beginnings of christianity and on the relation between church and state. He is a consultor of the State Secretariate, a member of the International Theologic Committee and the Pontificial Academy of Social Sciences. The fundamental publications are: *The Right of the Church to Freedom, From the Syllabus to the 2nd Council of Vatican* (*Le Point théologique 39*), Beauchesne, Paris 1982; *The Church and concordate States, A Spiritual Sovereignty (1846–1981)*, Cerf, Paris 1983; *From Jerusalem to Rome. Peter and the Unity of the Primary Church* (*Théologie historique 101*), Beauchesne, Paris 1995.

Mons. Roland Minnerath, geb. 1946. Studium absolvierte an der Universität Sorbonne, wo er staatlichen Doktorat in den Bereichen der Verwaltungswissenschaft und der Katholischen Theologie erwarb, und an den Gregorianischen Universität in Rom, wo ihm der Doktorat des Kanonischen Rechts verliehen wurde. Priesterweihe im 1978. In den Jahren 1980–1989 war er tätig im diplomatischen Dienste des Heiligen Stuhles, in Brasilien, in der BRD und am Staatsekretariat des Heiligen Stuhles. Seit dem Jahr 1989 ist er Professor an der Theologischen Fakultät der Universität in Strasburg. Er ist der Berater des Staatssekretariates, Mitglied der Internationalen Komission für Theologie und der Päpstlichen Akademie der Geisteswissenschaften. Es erschien von ihm acht Bücher über die Ursprung der Kirche und die Beziehung Kirche – Staat. Zu den wichtigsten Publikationen gehören: *Das Recht der Kirche auf die Freiheit. Aus dem Syllabus zum Vatikan II. (Le point théologique 39)*, Beauchesne, Paris 1982; *Kirche und die konkordatorischen Staaten. Die geistliche Souveränität (1846–1981)*, Cerf, Paris 1983; *Aus Jerusalem nach Rom. Peter und die Einheit der Kirche der Apostolen (Théologie historique 101)*, Beauchesne, Paris 1995.

Il mons. Roland Minnerath, nato nel 1946 compì i suoi studi nella Sorbonna e nell'Università Gregoriana a Roma. Conseguì un dottorato civile in scienza

amministrativa e in teologia cattolica e inoltre un dottorato in Diritto Canonico. Ordinato sacerdote nel 1978. Svolse l'attività diplomatica per la Santa Sede (1980–1989), in Brasile in Germania e presso la Segreteria di Stato. Dal 1989 insegna come professore ordinario nella Facoltà Teologica presso l'Università a Strasburgo. Pubblicò otto libri sugli inizi del cristianesimo e sul rapporto Chiesa – Stato. È consigliere della Segreteria di Stato, membro della Comissione Teologica Internazionale e dell'Accademia Pontificia delle Scienze Sociali. Le sue pubblicazioni più importanti sono: Il diritto della Chiesa alla libertà. Dal Sillabo al II. Vaticano (Le point théologique 39), Beauchesne, Parigi 1982; La Chiesa e gli Stati concordatari. Una sovranità religiosa (1846–1981), Cerf, Parigi 1983; Da Gerusalemme a Roma. Pietro e l'unità della Chiesa primitiva, (Théologie historique 101), Beauchesne, Parigi 1995.

Dohoda o vězeňské duchovní službě

The Agreement on Spiritual Care in Penal Institutions

Die Vereinbarung über die Gefangenenseelsorge

Accordo sul servizio pastorale carcerario

Vězeňská služba České republiky se sídlem v Praze 4, Soudní 1672/1a,
zastoupená jejím generálním ředitelem Jiřím Malým

a

Ekumenická rada církví České republiky se sídlem v Praze 10, Donská 370/5
(dále jen „ERC“), sdružující církve dle přílohy I.,
zastoupená jejím předsedou Pavlem Smetanou

a

Česká biskupská konference se sídlem v Praze 6, Thákurova 3,
zastoupená jejím předsedou kardinálem Miloslavem Vlkem

uzavírají na základě § 48 zákona č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí
svobody ve znění pozdějších předpisů a § 15 zákona č. 293/1993 Sb.,
o výkonu vazby v souladu s § 9 odst. 1 a 2 zákona č. 308/1991 Sb. o svobodě
náboženské víry a postavení církví a náboženských společností tuto

Dohodu o duchovní službě

(dále jen „Dohoda“)

Čl. 1

(1) Účelem této Dohody je stanovit v souladu s právními předpisy 1/ podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba“) a církví a náboženských společností (dále jen „církví“), uvedených v příloze č. I. při jejich účasti na nápravě odsouzených ve věznicích nebo v samostatném oddělení vazebních věznic a na duchovní službě obviněným ve vazebních věznicích nebo ve zvláštním oddělení věznic (dále jen „vězniče“).

(2) Duchovní službu podle této Dohody vykonávají osoby pověřené jednotlivými církvemi (dále jen „pověřené osoby“).

(3) Při jmenování a odvolávání pověřených osob jsou respektovány kompetence smluvních stran.

Čl. 2

(1) Pověřené osoby do věznice docházejí v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby církvemi a náboženskými společnostmi 2/, nebo ve věznici působí na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr.

1/ § 55 a násł. vyhlášky č. 110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 55 a násł. vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby.

2/ § 55 vyhlášky č. 110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody; § 55 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

(2) V pracovním poměru ve Vězeňské službě působí pověřené osoby ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní.

(3) Práva a povinnosti pověřených osob ve Vězeňské službě ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní vyplývají z uzavřené pracovní smlouvy a právních předpisů.

(4) Rozsah činnosti pověřených osob ve Vězeňské službě ve funkci rada Vězeňské služby – duchovní je stanovena v pracovní náplni.

Čl. 3

(1) Pověřené osoby působící ve věznicích v rámci dobrovolného poskytování duchovní služby vykonávají činnosti v rozsahu stanoveném touto Dohodou.

(2) Bezpečnost a ochrana zdraví těchto pověřených osob se zajišťuje podle zvláštních předpisů. 3/

Čl. 4

(1) Smluvní strany:

- vytvářejí vhodné podmínky pro duchovní a pastorační činnost ve věznicích a dalších zařízeních,
- zajišťují spolupráci, výměnu zkušeností a pomoc při duchovní, pastorační, příp. charitativní službě pověřených osob odsouzeným a obviněným ve věznicích a obdobných zařízeních.

(2) Se souhlasem smluvních stran zajišťuje jejich vzájemnou spolupráci sdružení pověřených osob Vězeňská duchovenská péče (dále jen „VDP“) v souladu s přijatými stanovami (příloha č. II).

(3) Sdružení pověřených osob ve VDP:

- působí v ekumenickém duchu na základě spolupráce a vzájemné tolerancie jednotlivých církví,
- spolupracuje s vězeňským personálem na všech úrovních, zejména s rady Vězeňské služby – duchovními na vytváření vhodných podmínek pro duchovní a pastorační činnost,

- c) informuje smluvní strany o aktuální problematice duchovní služby ve věznicích.
- (4) VDP ve styku s Vězeňskou službou zastupuje jeho předseda nebo místo-předseda.
- (5) Výkon duchovní služby koordinuje výkonný výbor VDP, který zejména:
 - a) se vyjadřuje k pověřeným osobám, podílejícím se na duchovní a pastorační službě ve věznicích,
 - b) spolupracuje s Vězeňskou službou při uzavírání pracovně právního vzta-hu duchovního na funkci rada Vězeňské služby – duchovní.

3/ §133 a §135 hl. 5. zákona č. 74/1994 Sb., vyhláška ČÚBP č. 110/1975 Sb. ve znění vyhl. ČÚBP č. 274/1990 Sb., §3, §4 a §5

Čl. 5

Pověřené osoby při výkonu duchovní služby zejména:

- (1) konají bohoslužby,
- (2) provádějí individuální rozhovory, pastorační návštěvy a umožňují individuální přístup k náboženským úkonům,
- (3) vedou studijní skupiny k výkladu náboženských textů (biblické hodiny),
- (4) zajišťují duchovní a náboženskou literaturu,
- (5) provádějí přednášky a besedy, zejména s etickou tematikou, popřípadě zajišťují koncerty hudebních skupin a jednotlivců,
- (6) podílejí se na uplatňování zvláštních výchovných postupů,
- (7) podílejí se na přípravě odsouzených k propuštění na svobodu a na sociální práci s odsouzenými,
- (8) přispívají dalšími vhodnými formami k dosažení účelu výkonu trestu odnětí svobody 2/.

Čl. 6

(1) Pověřené osoby při poskytování duchovní služby ve věznici :

- a) docházejí do věznice alespoň dvakrát měsíčně v předem dohodnutých termínech, pokud pracovní smlouva nebo dohoda o pracovní činnosti nestanoví jinak,
- b) prokazují svoji totožnost a oprávnění ke vstupu s uvedením rozsahu pohybu po objektu podle zvláštních předpisů 4/,
- c) zachovávají v tajnosti důvěrně sdělené skutečnosti (zpovědní tajemství),
- d) dodržují vnitřní předpisy platné pro výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a respektují vnitřní řád věznice.

(2) Pověřené osoby jsou oprávněny zejména:

- a) vstupovat do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost a pohybovat se v ní v rozsahu stanoveném vnitřními předpisy 5/,
- b) podílet se vhodnými formami na nápravně výchovné činnosti u od-souzených 2/,
- c) upozorňovat příslušné služební funkcionáře na eventuální nedostatky, které brání řádnému výkonu duchovní a pastorační činnosti, popřípadě negativně ovlivňují nápravně výchovnou činnost,
- d) požadovat informace o stavu a chování odsouzených, jimž poskytuje duchovní a pastorační činnost 6/,

2/ § 55 vyhlášky č. 110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody;
§ 55 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

4/ NGŘ č. 9/1995 o plnění úkolů příslušníků Vězeňské služby České republiky, zajišťu-jících střežení objektů Vězeňské služby České republiky, osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, jejich předvádění, eskortování a výkon dozorčí služby (Stráž 1).

5/ Zejména Adm. 1.

- e) nahlížet do osobních spisů odsouzených, jimž poskytuje duchovní a pastorační činnost, pokud s tím tito odsouzení souhlasí 6/,
- f) přinášet do věznice, v níž konají duchovní a pastorační činnost, náleži-tostí nezbytné pro provádění náboženských úkonů jako např. potřeby pro eucharistii a pod. (čl. 5 odst. 1, 2), a to v rozsahu a množství schváleném ředitelom věznice.

(3) Do prostorů oddělení s dohledem a oddělení s dozorem, popřípadě do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem, pokud s tím odsouzení, popřípadě obvinění souhlasí, jsou dále oprávněny vstupovat pověřené osoby sdružené ve VDP. O vstupu do dalších prostorů věznice rozhoduje její ředitel, který přitom dbá na dodržování právních předpisů 7/.

Čl. 7

(1) Ředitel věznice může zakázat vstup pověřené osobě, jestliže poruší právní předpisy nebo tuto Dohodu.

(2) Proti rozhodnutí ředitele věznice o zákazu vstupu podle odstavce 1 může pověřená osoba podat stížnost, a to do 7 dnů ode dne doručení rozhodnutí generálnímu řediteli Vězeňské služby.

(3) Generální ředitel Vězeňské služby rozhodne o stížnosti po projednání s výkonným výborem VDP a vyrozumí stěžovatele nejpozději ve lhůtě do 60 dnů ode dne doručení stížnosti.

Čl. 8

Jednotlivé organizační články Vězeňské služby poskytují pověřeným osobám v pracovním poměru a výkonnému výboru VDP pomoc se zajištěním duchovní a pastorační činnosti v rámci Vězeňské služby (např. odesílání korespondence formou služebních zásilek, vyřizování telefonátů v rámci telefonní sítě Vězeňské služby apod.).

2/ § 55 vyhlášky č.110/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody;

§ 55 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

6/ § 57 odst. 1 vyhlášky č. 110/1994 Sb.

7/ zejména zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů.

Čl. 9

(1) Tato Dohoda se uzavírá na dobu neurčitou.

(2) Tuto Dohodu lze měnit či doplňovat písemnými doplňky číslovanými ve vzestupné řadě po dohodě všech smluvních stran.

(3) Tuto Dohodu lze ze závažných důvodů písemně vypovědět s tím, že její platnost skončí uplynutím šesti kalendářních měsíců následujících po měsíci, v němž byla výpověď doručena druhým smluvním stranám.

Čl. 10

(1) Tato Dohoda nabývá platnosti dnem podpisu smluvními stranami a účinnosti dnem vyhlášení nařízením generálního ředitele VS ČR.

(2) Dnem vyhlášení této Dohody pozbývá platnosti dosavadní Dohoda o duchovní službě č.j. GŘ - 635/107/93 ze 7. 1. 1994.

V Praze dne 28. června 1999

č.j. 130/12/1999 - 430

Za Vězeňskou službu ČR:

generální ředitel VS ČR

Jiří Malý

Za církve sdružené v ERC:

předseda

Pavel Smetana

Za Českou biskupskou

konferenci:

kardinál

Miloslav Vlk

Příloha č. I

Seznam církví sdružených v ERC, na které se vztahuje působnost Dohody

I. Členské církve ERC

1. Apoštolská církev
2. Bratrská jednota baptistů
3. Církev bratrská
4. Církev československá husitská
5. Českobratrská církev evangelická
6. Evangelická církev metodistická
7. Evangelická církev a. v. v ČR
8. Jednota bratrská
9. Pravoslavná církev v českých zemích
10. Slezská církev evangelická augsburského vyznání
11. Starokatolická církev

II. Přidružené církve

12. Armáda spásy

III. Pozorovatelé ERC

13. Anglikánský sbor sv. Klimenta v Praze
14. Církev adventistů sedmého dne
15. Federace židovských náboženských obcí v ČR

Stanovy pastorační rady farnosti ostravsko-opavské diecéze

The Statutes of the Parish Councils of the Ostravsko-Opavská Diocese

Die Satzungen der Pfarrräte in der Diözese Ostrau-Troppau

Gli Statuti dei consigli parrocchiali della diocesi di Ostrava-Opava

Dekret

František Václav Lobkowicz biskup ostravsko-opavský po projednání s kněžskou radou rozhodl:

Každá římskokatolická farnost Diecéze ostravsko-opavské má právo s platností od 1. 9. 1997 zřídit si ve smyslu kánonu 536 Kodexu kanonického práva a za podmínek specifikovaných ve stanovách **pastorační radu farnosti**.

(podpis) kancléř	(razítko diecéze) V Ostravě 1. 9. 1997 - č.j. 2031/97	(podpis) biskup ostravsko-opavský
	Biskupství ostravsko-opavské Nám. Msgre Šrámka 4 728 02 Ostrava 1	

Stanovy pastorační rady farnosti ostravsko-opavské diecéze

Kánon 1

§ 1. Kněží ať v pastorační práci v jim svěřených farnostech co nejvíce spolupracují s věřícími. Za tím účelem ať zakládají v souladu s kán. 536 § 1 CIC pastorační rady.

§ 2. Pastorační rada farnosti je společenstvím aktivních farníků, kterým leží na srdci dobro farnosti. Jejím úkolem je pomáhat knězi v pastorační práci tím, že se snaží vytvářet hezké vztahy mezi věřícími, pomáhá pod vedením kněze s pastoračními aktivitami ve farnosti a zvláště na sebe vezme starost o provádění oprav a údržbu objektů farnosti tak, aby se kněz co nejvíce mohl věnovat duchovní práci.

§ 3. Pastorační rada podle kánonu 536 § 2 CIC má jen hlas poradní a vyvíjí svou činnost pod vedením faráře, který jediný je zodpovědný za farnost a pastorační radě předsedá.

Kánon 2

§ 1. Členy farní pastorační rady jsou:

- 1° Všichni kněží a jáhni ustanovení ve farnosti.
- 2° Věřící, kteří se podílejí na pastorační péči ve farnosti určitou službou, jako katecheté, animátoři skupin mládeže a jednotlivých společenství ve farnosti, akolyté a jiní.
- 3° K nim pak přistupují další farníci buď na základě jejich dobrovolné aktivity ve farnosti, nebo zvolení ve farním shromáždění, jmenovaní farářem, určení kombinací těchto kritérií nebo i jiným způsobem, který se jeví v podmírkách dané farnosti jako nevhodnější.

§ 2. Počet členů pastorační rady může být podle aktuální potřeby a zájmu farníků o spolupráci ve farnosti kdykoli rozšířen.

§ 3. Členem pastorační rady nemůže být věřící stižený kanonickým trestem, který vynesla nebo deklarovala církevní autorita.

§ 4. Člena, který narušuje práci pastorační rady nebo kazí její dobré jméno, může farář z rady vyloučit. Doporučuje se, aby předtím vyslechl názor ostatních členů rady. Stejně může farář zbavit farníka, který si neplní své povinnosti, služby ve farním společenství, čímž ztrácí i členství v radě.

§ 5. Kterýkoli člen se smí z rozumného důvodu vzdát členství v radě. Člen zastávající službu ve farnosti až poté, kdy přestal službu zastávat. Kdo se z rozumného důvodu vzdal jen služby, ale chce být nápomocen pastorační radě, smí se souhlasem faráře členem rady zůstat.

§ 6. Jednou do roka se ve farnosti uskuteční slavnostní zasedání pastorační rady, na němž se vyhotoví listina aktuálních členů pastorační rady s datem a jejich podpisy, která se bude uchovávat ve farním archivu.

Kánon 3

§ 1. Pastorační radu svolává farář podle vlastního uvážení, nejméně však jednou v roce, a předsedá jí. Na zasedání pastorační rady smí být přizváni i jiní farníci, jejichž názor na projednávané téma je užitečné si vyslechnout.

§ 2. Doporučuje se vyhotovit stručný zápis z jednání rady a uchovávat ho ve farním archivu. Zároveň se doporučuje s ním seznámit ostatní věřící prostřednictvím farní nástěnky nebo jiným vhodným způsobem.

Kánon 4

§ 1. Pastorační rada zaniká:

- 1° jestliže farář ve farnosti pozbude svůj úřad;
- 2° rozpuštěním farářem po předchozím souhlasu diecézního biskupa nebo samým diecézním biskupem, jestliže se její působení stalo pastoračně neúčinné nebo škodlivé.

§ 2. Termín a podmínky obnovení pastorační rady zaniklé podle kán. 4 § 1 č. 2° stanoví diecézní biskup po poradě s farářem.

Kánon 5

Nový farář farnosti může pastorační radu svého předchůdce převzít a potvrdit, nebo v průběhu jednoho roku vytvoří radu novou. Upustit od zřízení pastorační rady smí jen z velmi vážných důvodů se souhlasem diecézního biskupa.

Kánon 6

Administrátor farnosti má vůči pastorační radě farnosti stejná práva a povinnosti jako farář a administrátor diecéze jako diecézní biskup.

Kánon 7

Tyto stanovy jsou platné do odvolání. Jakoukoliv změnu může uskutečnit jen diecézní biskup po poradě s kněžskou radou.

V Ostravě 1. září 1997

+ František Václav Lobkowicz
biskup ostravsko-opavský

Dohoda mezi Svatým stolcem a Chorvatskou republikou o hospodářských záležitostech

*The Agreement between the Holy See and the Republic of Croatia
on Economic Issues*

*Die Vereinbarung zwischen dem Heiligen Stuhl und der Republik Kroatien
über die ökonomischen Angelegenheiten*

Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Croazia circa questioni economiche

Svatý Stolec a Chorvatská republika

- v souladu s ustanoveními *Dohody mezi Svatým stolcem a Chorvatskou republikou o právních otázkách*;
- ve snaze zajistit katolické církvi v Chorvatsku hmotné zabezpečení pastorační činnosti podle ustanovení Druhého vatikánského koncilu a norem kanonickeho práva;
- u vědomí základního významu ústavních norem Chorvatské republiky a příslušných zákonů; s uznáním významné úlohy katolické církve v Chorvatsku v sociální, výchovné, kulturní a charitativní činnosti;

se dohodly na následujícím:

Článek 1

1. Právnické osoby katolické církve, v souladu s normami kanonického práva, mohou svobodně přijímat příspěvky a dary od věřících a přijímat od nich jiné formy tradičních dávek pro udržování církevních institucí.

2. obdarování uvedená v odst. 1 tohoto článku nepodléhají ustanovením daňového systému Chorvatské republiky.

Článek 2

V úmyslu upravit financování katolické církve efektivním a dnešní době odpovídajícím způsobem, v souladu s demokratickým uspořádáním společnosti, se Chorvatská republika zavazuje:

1. a) navrátit katolické církvi majetek, vyvlastněný v době jugoslávského komunistického režimu, který lze restituovat, podle ustanovení zákona;
- b) najít odpovídající řešení pro tu část majetku, kterou nelze restituovat;
- c) zaplatit právnickým osobám katolické církve finanční kompenzaci za zbyvající majetek, který nebude restituován;

2. projevit uznání veřejné prospěšnosti práce, kterou katolická církev rozvíjí na poli kulturním, výchovném, sociálním a etickém tím, že zajistí katolické církvi určitou každoroční peněžní částku.

Článek 3

1. Chorvatská republika se vynasnaží navrátit katolické církvi během rozumné doby majetek, který lze restituovat podle ustanovení zákona.

2. Smíšená komise, složená rovným dílem ze zástupců vlády Chorvatské republiky a Chorvatské biskupské konference, vypracuje do šesti měsíců od vstoupení této dohody v účinnost seznam majetku určeného k restituci a dohodne termín restituce.

Článek 4

Chorvatská republika, po dohodě s příslušnými autoritami katolické církve a v souladu s ustanoveními zákona, uskuteční vhodnou náhradu té části majetku, kterou není schopna restituovat katolické církvi. Lhůty pro takovou náhradu rovněž dohodne smíšená komise do jednoho roku od vstoupení této dohody v účinnost.

Článek 5

1. Od roku 2000 bude Chorvatská republika vyplácet právnickým osobám katolické církve odpovídající náhradu vyvlastněného majetku, který není možno navrátit v restituci.

2. Celková suma finanční kompenzace za vyvlastněný majetek bude stanovena technickou komisí, složenou ze zástupců církve a státu, na základě kvantifikace hodnoty tohoto majetku a podle ustanovení zákona, nejpozději do jednoho roku od vstoupení této dohody v účinnost.

3. Příslušná korporace Chorvatské republiky bude každé tři měsíce vyplácet katolické církvi peněžní částku ve prospěch církevních institucí na účet ústředního fondu Chorvatské biskupské konference. Ústřední fond rozdělí došlou částku mezi (arci)diecéze, instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života podle hodnoty majetku, který jim byl odňat.

Článek 6

1. Na základě ústavy a příslušných zákonů Chorvatská republika uznává hodnotu společenské užitečnosti práce, kterou katolická církev rozvíjí ke službě občanům v oblasti kulturní, výchovné, sociální a etické (srov. čl. 2 odst. 2 této dohody).

2. Aby katolická církev mohla náležitě pokračovat ve své činnosti v podpoře obecného dobra, Chorvatská republika jí zajistí měsíčně ze státního rozpočtu

částku, odpovídající dvěma průměrným hrubým platům, znásobenou počtem farností v Chorvatské republice, počínaje ode dne vstoupení této dohody v účinnost.

3. Chorvatská biskupská konference doručí příslušnému státnímu úřadu do 1. prosince každého roku seznam nově zřízených nebo zrušených farností, aby bylo možno upravit platbu podle odst. 2 tohoto článku. Do tohoto seznamu se nebudou zahrnovat nové farnosti ve městech s méně než 3 000 věřících nebo vesnicích s méně než 1000 věřících.

4. Do peněžní částky, uvedené v odst. 2 tohoto článku, jsou zahrnuty kromě výdajů na vydržování kláru a dalších církevních zaměstnanců také výdaje na stavby a údržbu kostelů a pastoračních center, jež nejsou zapsány v seznamu kulturních památek, jakož i příspěvek na charitativní dílo katolické církve.

5. Poskytnutá částka bude každý měsíc převáděna Ústřednímu úřadu Chorvatské biskupské konference pro vydržování duchovních a dalších církevních zaměstnanců.

6. Příslušné autority katolické církve a Chorvatské republiky braly v úvahu při stanovení výše zmíněné peněžní částky procento obyvatel Chorvatské republiky, kteří se veřejně prohlašují za katolíky.

Článek 7

1. Aby docházelo ke spravedlivému rozdělování uvedených plateb, Chorvatská biskupská konference zřídí Ústřední úřad pro vydržování duchovních a dalších církevních zaměstnanců. Totéž učiní také všechny (arci)diecéze pro svá území.

2. Uvedené úřady jsou povinny se řídit zákony Chorvatské republiky, které se týkají finančních záležitostí.

Článek 8

1. Úřady pro vydržování duchovních a dalších církevních zaměstnanců zajistí finanční prostředky pro měsíční výplaty duchovních a dalších církevních zaměstnanců, kteří pracují v pastoraci, řídíce se principy spravedlnosti a církevního společenství.

2. V záležitostech občanských práv a povinností podléhají osoby vyplácené uvedenými úřady státním předpisům. V ostatních věcech se budou řídit církevními ustanoveními.

Článek 9

Aby došlo k vyřešení otázek, týkajících se důchodů duchovních, řeholníků a řeholnic, kteří dovršili 65. rok věku, jež se až dosud systematicky neřešily, Chorvatská republika vyplatí, během prvních deseti let provádění této dohody, obnos uvedený v článku 6 této dohody, navýšený o 20 %.

Článek 10

1. Pro daňové účely budou právnické osoby katolické církve považovány za neziskové instituce.

2. Ustanovení odst. 1 se netýká ziskových činností, organizovaných právnickými osobami katolické církve.

Článek 11

Na doporučení diecézního biskupa státní orgány každoročně přezkoumají, schválí a finančně podpoří některé programy a projekty právnických osob katolické církve, užitečné pro veřejné dobro.

Článek 12

1. Na návrh diecézního biskupa územní plány rozvoje měst a osídlených míst budou počítat s vhodným umístěním nových staveb kostelů a církevních budov nezbytných pro kult a pastorační činnost (srov. čl. 11 *Dohody mezi Svatým stolcem a Chorvatskou republikou o právních otázkách*).

2. Vzhledem k tomu, že pastorační střediska budou zabezpečovat veřejně prospěšnou sociální službu, příslušné korporace budou podle svých možností přispívat na stavby a opravy církevních budov.

Článek 13

1. V souladu s odst. 1 článku 15 bude tato dohoda uplatňována od prvního rozpočtu, který bude následovat po jejím vstoupení v platnost.

2. Smíšená komise se dohodne o podrobnostech spojených s aplikací uvedených norem.

Článek 14

Svatý stolec a Chorvatská republika budou řešit společnou domluvou případné pochybnosti, které by mohly vzejít při výkladu nebo aplikaci kteréhokoli bodu této dohody.

Článek 15

1. Tato dohoda bude ratifikována podle vlastních zákonných norem obou smluvních stran a vstoupí v účinnost výměnou ratifikačních prostředků.

2. Kdykoli některá ze smluvních stran zjistí, že okolnosti, za nichž byla tato dohoda sjednána, se tak podstatně změnily, že je nutné ji pozměnit, přistoupí se ke vhodným jednáním, aby byla přizpůsobena novým podmínkám.

3. Podepsáno v Záhřebu 9. října 1998 ve dvojím znění, v jazyce chorvatském a italském; obě verze jsou stejně autentické.

za Svatý stolec: Giulio Einaudi

za Chorvatskou republiku: dr. Jure Radić

Nakladatelství Jan Krigl si Vám dovoluje nabídnout knihu

Doc. JUDr. Jiřího R. Tretery a Stanislava Přibyla

Konfesní právo a církevní právo

Jde o přehledně členěnou publikaci,
která je určena právníkům,
pracovníkům státní a církevní správy, novinářům, studentům
i zájemcům o církevní právo a vztah církví a státu z řad široké veřejnosti.

Kniha má 336 stran, stojí 135 Kč a můžete si ji objednat v nakladatelství
Jan Krigl, Jaromírova 54, 128 00 Praha 2, tel./fax: 02/61 21 92 94.

**Grocholewski, Zenon: Morálna istota ako klúč na čítanie
noriem procesného práva**

Spišská Kapitula, Spišské Podhradie 1999, s. 31.

*The Moral Certitudo as the Key for the Reading of Procedural Law Regulation
Moralische Gewissheit als Grundlage für Begreiffen kanonischen Kirchenrechts
La sicurezza morale – chiave di lettura delle norme canoniche*

Autor, titulární biskup akropolský a od roku 1998 prefekt Nejvyššího tribunálu apoštolské signatury, se ve své statí snaží poukázat na některé aspekty zásady morální jistoty v kanonickém procesním právu. Zásada morální jistoty, jakožto vodítko pro rozhodování soudce, se poprvé vyskytuje již v 16. století, legislativního vyjádření se však dočkala až v CIC/1917. C. 1608, §1 CIC/1983 obsahuje legální definici této zásady téměř shodnou s předešlým kodexem: „Pro vynesení jakéhokoli rozsudku se vyžaduje, aby měl soudce v sobě morální jistotu ve věci, kterou je třeba rozsudkem rozhodnout“. Přestože se konstituovala převážně s ohledem na soudní řízení ve věci prohlášení manželství za neplatné, je považována za všeobecnou procesní zásadu, která se aplikuje i na procesy trestní či administrativní. Autor se snaží o interpretaci této zásady zejména na základě Slavnostní řeči Pia XII. k Římské rotě z 1. 10. 1942 a Slavnostní řeči Jana Pavla II. z roku 1980. Vymezuje ji negativně vůči absolutní jistotě a větší či menší míře pravděpodobnosti. Charakterizuje ji jako pojem střední, který „vylučuje každou a podloženou pochybnost“, ale „ponechává absolutní možnost existence opaku“ (str. 12). Jde o objektivní jistotu s objektivními důvody „ex actis et probatis“. Předmětem morální jistoty je „věc, ve které má soudce rozhodnout“ (c. 1608), nebo-li jednak materiální stránka, tj. podstata zákona, jednak skutečnosti, které je třeba dokázat. Stupeň morální jistoty může být vyšší nebo nižší. Kritéria pro tuto kvalifikaci spočívají v povaze věci, kterou je třeba dokázat, a v její způsobilosti být dokázána, dále pak ve vážnosti materie, nebo-li dobra, které je případným vydáním nespravedlivého rozsudku ohroženo. Předpoklady pro dosažení morální jistoty o věci, kterou je třeba rozhodnout, jsou zejména osobní kvalita soudce a jeho erudice, úsilí zachovávat procesní zákony ze strany soudce, úsilí hodnotit důkazy podle svého svědomí a spolupráce soudců se záměrem dosáhnout morální jistoty. Jednota cíle a neomezená povinnost vůči pravdě vede k tomu, že i ostatní osoby zúčastněné na procesu, jako jsou obhájce svazku, ochránce spravedlnosti, advokáti, notář či znalci jsou zásadou morální jistoty vázáni v tom směru, že mají svou činností přispívat k takovému stavu, ve kterém

je možno konstatovat morální jistotu u osoby soudce. V morální jistotě spatřuje autor centrální bod kanonického procesu, tj. jednak určitou temporální fázi procesu, v které soudce dospívá k meritornímu rozhodnutí, jednak určité institucionalizované sepětí s hodnotami hmotného práva, k jejichž ochraně je procesní právo určeno.

Nejpozoruhodnější se jeví náznakově vyřčená konfrontace s právem světským, které stanoví své procesní zásady různým způsobem v závislosti na typu právní kultury a druhu toho kterého procesu. Polemizováno je zejména s pravděpodobnostním (formálním) pojetím pravdy, které nalézá svůj odraz v principu, podle kterého je pravdivé to, o čem strany podaly „lepší“ důkaz. Kritizován je v obecné rovině též právní formalismus. Argumentuje se citovanou Slavnostní řečí Pia XII.: „Není proto přijatelné, když soudce vyhlásí, že v sobě má morální jistotu na základě soudních spisů ohledně věci, a zároveň to z procesních důvodů popře“ (str. 28).

Význam kanonického procesního práva tak výrazně přesahuje význam, který je v současné době připisován kanonickému právu jako celku směrem vůči nekatolickému světu. Může být velmi dobrým předmětem, popř. podnětem pro právní komparativistiku při vymezování jednotlivých procesněprávních principů, institutů, dokonce i jemných právních rozlišení.

Štěpán Hůlka

Přírůstky do knihovny Společnosti pro církevní právo

The Accessions to the Library of the Church Law Society

Neue Bücher in der Bibliothek der Gesellschaft für Kirchenrecht

Accessioni nella biblioteca della Societ  di Diritto Canonico

V uplynulých týdnech přibyly do knihovny Společnosti některé další knižní tituly, které vedle vznikající fonotéky a sbírky fotografií mohou posloužit zájemcům o příslušné problémové okruhy k lepší orientaci v oblasti konfesního a církevního práva. Některé z těchto publikací si Vám dovolujeme představit formou stručných anotací na stránkách tohoto čísla Revue církevního práva:

- Michael S. Ariens, Robert A. Destro: **Religious Liberty in a Pluralistic Society.** Carolina Academic Press, Durham 1996, s. LVI + 1020. Publikace velká nikoli jen rozsahem představuje zásadní dílo důležité pro bližší seznámení se s bohatou materií soudních rozhodnutí, která v konkrétních sporných momentech interpretují první dodatek Ústavy Spojených států amerických. Její znění vedle vybraných partií Všeobecné deklarace lidských práv, přehledu soudních případů, seznamu literatury a rejstříku doplňuje vlastní text, který je rozdělen na 13 na sebe navazujících kapitol. Předmětem zájmu autorů jsou momenty, kdy právo musí řešit situace související s náboženským přesvědčením amerických občanů a s projevy jejich víry ve školství, soudnictví, pracovních vztazích, a případy, kdy je třeba řešit problematiku struktury, majetku a zdanění církví s ohledem na specifickou formu odluky státu od církve v USA. Stranou naší pozornosti by neměl zůstat ani historický úvod přibližující normy konfesního práva v koloniích na východním pobřeží před vyhlášením nezávislosti, a to jak v Nové Anglii, tak i na Jihu. Následovně je pak podán přehled okolností doprovázejících debatu o podobě Ústavy a jejího prvního dodatku v době jejich vzniku.
- Jan Czernin: **Das Selbstbestimmungsrecht der Kirchen im Bereich des Arbeitsrechts.** München 1998, s. VII + 48. Magisterská práce člena naší Společnosti na mnichovské universitě, vzniklá pod vedením Prof. Dr. Winfrieda Klutha, je cenným příspěvkem k otázce práva církví spravovat své záležitosti samostatně tak, jak je toto oprávnění vnímáno v Německu s ohledem na článek 137 odst. 3 Výmarské ústavy, která je dle článku 140 Základního zákona SRN (dále GG) součástí ústavního řádu země, i v pracovních záležitostech. Význam těchto otázek podtrhuje též fakt, že obě velké křesťanské církve patří s více jak 500 000 zaměstnanci k největším zaměstnavatelům ve Spolkové

republike. Autor si ve své práci všímá vztahu sebeurčovacího práva církvi k zárukám náboženské svobody (čl. 4 GG) i omezení tohoto práva s ohledem na jiné zájmy, jejichž ochrana se opírá o ústavní zakotvení. V této souvislosti nemalou pozornost věnuje poválečné judikatuře, která načrtává jasnější obrysy obecné úpravy Základního zákona. Právě abstraktní povaha úpravy je dle autora oním zásadním důvodem, pro který považuje za oprávněný extensivní výklad dané normy.

- Rudolf Hoke: *Österreichische und deutsche Rechtsgeschichte*. Böhlau Verlag, Wien-Köln-Weimar 1996, s. X + 545. Již druhé vydání příručky, určené v prvé řadě studentům práva na vysokých školách v sousedním Rakousku jako učební pomůcka, představuje ucelený soubor informací, které postihují vývoj právního řádu ve sféře státoprávní, civilně-i trestněprávní v německé jazykové oblasti se zvláštním přihlédnutím k rakouským poměrům. Doplněná jmenným a věcným rejstříkem i výběrem z literatury tvoří celek, který na chronologickém základě (1. část je věnována středověku ranému, 2. část vrcholnému a pozdnímu, 3. díl pak novověku do 1. světové války, 4. díl meziválečnému období a konečně 5. část době nejnovější) postihuje nejdůležitější události i dobové trendy (Geistesgeschichte) v právních dějinách našeho jižního souseda. Jednoznačnými pozitivy knihy jsou systematičnost, přehlednost a schopnost zachytit nejdůležitější jevy a události s naznačením kauzálních vztahů a souvislostí.
- Werner Ogris: *Tatort Rechtsgeschichte I, II*. Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 1994 + 1998, s. 137 + 208. Zprvu ve formě příspěvků do časopisu Juristische Ausbildung und Praxisvorbereitung (JAP) čtenářům předložené příběhy z německých popř. rakouských právních dějin vyšly i v knižní formě. První publikace obsahuje deset, druhá následovně dalších patnáct historických událostí, mezi nimiž nalézáme mj. příchod Habsburků do Rakouska, známou „pouť do Canossy“, drama Jana Husa na koncilu kostnickém či atentát na císařovnu Alžbětu (1898). Příběhy jsou nejprve uvedeny ve formě vyprávění doplněného otázkami k řešení, umožňujícími především studentům prohloubit vlastní kombinatorické schopnosti, využít osobní představivost i dosud získané vlastnosti a zaujmout jejich pozornost pro zdánlivě nezáživný obor právních dějin. V druhé části obě publikace přináší autorem předkládaná řešení otázek vztahujících se k jednotlivým případům, slovníček odborných pojmu i seznam literatury. Publikace si i při použití netradičních forem zachovává nepochybně vysokou odbornou úroveň, která je ostatně pro autora, od roku 1966 ordináře vídeňské university v oboru právních dějin a mj. doktora honoris causa pražské Karlovy university, charakteristická. Profesor Ogris, člen Rakouské, Saské a Královské nizozemské akademie

věd, je předním znalcem dějin soukromého práva a ústavního práva zvláště pro období 18. století.

- **Zenon Grocholewski: Postup pri preložení a odvolaní farára, Serafin, Bratislava 1999, s. 92.** Přednáška prefekta Nejvyššího tribunálu apoštolské signatury, která zazněla na Sympóziu kanonického práva v Spišské Kapitule v srpnu 1997, objasňuje odvolání a přeložení faráře podle předpisů kánonů 1740–1752 CIC. Jde o ty případy odvolání a přeložení, které se týkají faráře jmenovaného na dobu určitou nebo neurčitou, pokud se odvolání nebo přeložení uskutečňuje před uplynutím stanovené časové lhůty. Jedná se o případy, které nemají trestní charakter.

(geo)

Ze zahraničních časopisů

From Foreign Periodicals

Aus den ausländischen Zeitschriften

Dalle riviste estere

Zeitschrift für evangelisches Kirchenrecht, Göttingen
44. Band, 3. Heft, September 1999

Kolloquium „30 Jahre Veränderung in Staat und Gesellschaft mit ihren Auswirkungen auf das Kirchenrecht“ anlässlich des 65. Geburtstages von Prof. Dr. Axel Frhr. v. Campenhausen

Hans Martin Müller Kirche in der Demokratie - Demokratie in der Kirche?

Martin Heckel Kontinuität und Wandlung des deutschen Staatskirchenrechts unter der Herausforderungen der Moderne

Jörg Müller-Volbehr Staatskirchenrecht an der Jahrtausendwende – Bestandsaufnahme und Ausblick

Kirche & Recht, 5. Jahrgang, 2/1999

Sonderheft anlässlich des 70. Geburtstages von Heiner Marré

Alexander Hollerbach / Joseph Listl Heiner Marré 70 Jahre

Axel Freiherr von Campenhausen Offene Fragen im Verhältnis von Staat und Kirche am Ende des 20. Jahrhunderts

Wolfgang Rüfner Staatskirchenrecht und gesellschaftlicher Wandel – Aktuelle Konfliktfelder zwischen Staat und Kirche

Stefan Muckel Religionsfreiheit für „Church of Scientology“?

Gerhard Robbers Das Verbot religiöser und weltanschaulicher Diskriminierung im Recht der Europäischen Union

- Peter J. Tettinger** Der Schutz der Sonn- und Feiertagsruhe im Gewerberecht
- Karl Eugen Schlief** Beamte in der katholischen Kirche
- Hans Zilles** Loyalität in Stufen – ein Verzicht auf verfassungsrechtlich zulässige Höchstforderungen
- Josef Jurina** Neuere Gerichtsentscheidungen zum Kirchensteuerrecht
- Josef Isensee** Res sacrae unter kircheneigenem Denkmalschutz- Substitution staatlicher durch kirchliche Normen aufgrund des Denkmalschutzgesetzes Baden-Württembergs
- Burkhard Kämper** Grabstein als Hobby – Anzeiger: Wie kirchlich darf ein kirchlicher Friedhof sein?
- Christian Starck** Zum Verhältnis von positiver und negativer Religionsfreiheit in der Schule
- Wolfgang Loschelder** Islamische Religionsunterweisung an öffentlichen Schulen

Dnes Vám představujeme:

*Today we present you:
Heute stellen wir Ihnen vor:
Oggi vi presentiamo:*

Časopis Amen

The Amen. A Periodical

Die Zeitschrift Amen

La rivista Amen

Časopis Amen, který vydává dominikánské vydavatelství Krystal OP, se obrací k věřícím nebo hledajícím sestrám a bratřím. Nechce je obtěžovat složitými teologickými rozbory, ale ani se nespokojí s tím, aby jen vyplňoval jejich volný čas. Úkolem Amen je „kázat“, a to s důrazem na vzdělávací funkci kázání.

Potřeba a náplň časopisu krystalizovala na základě našich zkušeností s působením misijního autobusu v českých zemích v letech 1991-97. Na misiích se dominikánští otcové i laici setkávali s lidmi různého věku, vzdělání, způsobu života, nejrůznějších vyznání a názorů, ale jedno měli téměř všichni společné: velmi nízkou úroveň znalostí a představ o tom, co je obsahem katolické víry. Není to jen věc lenosti a nezájmu, ale především důsledek čtyřicetiletého pokusu o náboženské vakuum v naší společnosti.

Zdá se, že ani velké množství křesťanské literatury, které v posledních letech vychází, nepokrývá potřebu věřících (nebo hledajících) něco se o víře církve dozvědět. Knihy jsou příliš dlouhé a kladou nároky na čas a soustředění, což je v dnešní době pro většinu lidí skutečný problém. Úzké knihy se zase většinou zabývají úzkou tématikou, takže po jejich přečtení není člověk celkově o mnoho moudřejší. Chybí zde nějaká „kostra“, na kterou by mohl tyto částečné informace „navěsit“, ale také vlastní názorové síto, kterým by mohl oddělovat náboženský brak od kvality.

Amen je tedy pokusem o nalezení takové formy kázání, která by byla přístupná obecnému čili katolickému vzorku společnosti a zároveň by odpovídala jeho potřebám a možnostem. Chce začít skutečně od základů – nepředpokládá u čtenáře nic kromě víry nebo sympatie k ní a touhu tázat se. Čtenářské publikum tvoří spíše středoškoláci a vysokoškoláci, to ovšem neznamená, že musejí být na středo- či vysokoškolské úrovni i v oblasti teologie. Znamená to pouze, že jsou to lidé zvyklí ptát se na důvody, souvislosti a chtějí je zcela právem znát i ve věcech víry.

Výběr témat každého čísla je dán souvislostí s liturgickým obdobím, protože tato souvislost je nanejvýš reálná. Liturgie bez vnitřního odůvodnění by byla jen prázdným zvykovým obřadnictvím a teorie bez svého vrcholu v bohopočetě by se míjela účelem.

V roce 2000 vstupuje Amen už do 4. roku své existence. Přejeme mu stálou čtenářskou a Boží přízeň.

Časopis lze objednat na adresu Krystal OP, Husova 8, 110 00 Praha 1

P. Vojtěch Soudský OP

Zprávy ze Společnosti pro církevní právo

Short messages – Kurze Nachrichten – Breve cronaca

Po prázdninách začala fungovat Společnost pro církevní právo v rozsahu, jaký je obvyklý pro akademický rok. Sešli jsme se na pravidelných zasedáních pracovního výboru 7. září, 5. října a 2. listopadu, kde byli přijati další noví členové naší Společnosti.

Dne 20.10. 1999 od 18,00 hod. se v čítárně dominikánského konventu v Praze uskutečnil již 26. večer z cyklu *Působení práva v církvi a ve společnosti*. Přednášku na téma **Právnické osoby v církvích a náboženských společnostech a jejich postavení v českém právním řádu** přednesl tentokrát Doc. JUDr. Jiří Rajmund Tretera, předseda Společnosti pro církevní právo. Ukázalo se, že jde o téma mimořádně aktuální, o kterém by měla být více informována i neprávnická veřejnost z řad věřících a které má zásadní význam pro chystanou legislativu týkající se vztahu státu k církvím a ostatním náboženským společnostem.

V rámci svého působení v ministerské expertní komisi se dva členové našeho pracovního výboru Mgr. Miroslav Brož a Doc. Tretera zúčastnili dne 2.11. 1999 schůzky s velvyslancem ČR při Apoštolském stolci **Martinem Stropnickým**. Na schůzce byla také zmíněna potřeba upravit některé vztahy s Apoštolským stolcem na smluvní mezinárodněprávní úrovni.

Dne 4. 11. 1999 se někteří členové pracovního výboru zúčastnili konference, pořádané Občanským institutem ve spolupráci s Českou křesťanskou akademii a Konrad Adenauer Stiftung, s názvem: **Komunismus deset let poté: ztráta historické paměti?** Cílem konference bylo kromě další a hlubší reflexe fenoménu komunismu v dobách minulých i varování před komunismem současným, jehož podpora dle stávajících volebních preferencí není nepatrnná.

Gratulace

V letošním roce oslavil své 70. narozeniny čestný člen naší Společnosti **Prof. Dr. Heiner Marré** z Německa. Přejeme mu tímto vše nejlepší k jeho životnímu jubileu a děkujeme mu za veškerou činnost, kterou pomáhal a pomáhá při rozvoji Společnosti pro církevní právo.

Dne 18.11. 1999 oslavil své 33. narozeniny náš spolupracovník **Stanislav Přibyl**, v současnosti studující v Římě. Tímto mu na dálku blahopřejeme.

Štěpán Hůlka

**Vedení Společnosti pro církevní právo po volbách na valné
hromadě 12. 5. 1999:**

Čestný předseda:

Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc., Praha

Čestní členové:

Dr.iur. Richard Buchsbaum, Bonn

Prof. ThDr. PhDr. Tomáš Halík, Praha

Univ.-prof. Dr.iur. Heiner Marré, Gladbeck/Bochum

Čestní členové in memoriam:

JUDr. Vladimír Mindl

Mgr. Miloslav Preininger

Předseda Společnosti:

Doc. JUDr. Jiří Rajmund Treter

Členové pracovního výboru:

Mgr. Miroslav Brož, Adam Furek, Jiří Georgiev, Michal Heldenburg,

Mgr. Záboj Horák, Štěpán Hůlka, Ing. Jana Mindlová, CSc., Vít Ossendorf,

P. Stanislav Přibyl, Stanislav Pšenička, Jan Šafránek, Tomáš Zadražil

Náhradníci:

Adam Bašný, Bohumil Dvořák, Miloš Holub, Daniel Spratek

Revizoři hospodaření

Mgr. Prokop Jiří Beneš, Mgr. Jan Nep. Czernin

*Toto číslo Revue církevního práva vychází
s finanční pomocí
Sozialwerk der Ackermann-Gemeinde*

*Diese Nummer der Zeitschrift Revue církevního práva
(Revue für Kirchenrecht) wird dank der Hilfe vom Sozialwerk
der Ackermann-Gemeinde e.V. herausgegeben.*

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Vydává: Společnost pro církevní právo

Adresa redakce: 110 00 Praha 1, Husova ul. 8
e-mail: SPCP@ius.prf.cuni.cz
<http://www.prf.cuni.cz/spolky/spcp>

Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera

Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka

Členové redakční rady: Jiří Georgiev

Michal Heldenburg
Záboj Horák
Štěpán Hůlka
Jana Mindlová
Stanislav Přibyl
Stanislav Pšenička
Jan Šafránek

Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler

Redakční uzávěrka tohoto čísla proběhla ke dni 22. 11. 1999.

Sazba: RNDr. Marcela Braunová, Nad Palatou 54, 150 00 Praha 5

Tisk: ÚZPI – repro odd., Slezská 7, 120 56 Praha 2

Podávání novinových zásilek povoleno: Českou poštou, s. p.,
Odštěpný závod Přeprava, čj. 364/97, dne 27. 1. 1997.

ISSN 1211–1635

MK ČR 7429